

Životní styl současné rodiny

Bc. Alena Chocholáčová, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Alena CHOCHOLÁČOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H118434**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Životní styl současné rodiny**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách"(IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- typologii rodiny a její funkce
- charakteristiku současné rodiny a její životní styl
- rodinu jako předmět zájmu sociální pedagogiky

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění životního stylu současné rodiny.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: public promotion, s.r.o., 2008.

Colorosová, B. Krizové situace v rodině. Praha: Ikar, 2008.

Gjuričová, Š. a kol. Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy. Praha: Grada Publishing, 2009.

Janderková, D. Některé charakteristiky současné rodiny. In Sborník příspěvků z konference. Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče. Brno: Tribun EU, 2010.

Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

Mühlpachr, P. Sociopatologie. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

Plaňava, I. Manželství a rodiny. Brno: Doplněk, 2000.

Sobotková, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001.

Tuček, M. a kol. Česká rodina v transformaci – Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plíšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miroslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....ALENA CHOCHOLÁČOVÁ.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 25. 2. 2013.....

.....
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je životní styl současné rodiny. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část shrnuje poznatky o životním stylu, rodině a především charakterizuje současnou rodinu, její životní styl a hodnoty. Pozornost je věnována také propojení tématu se sociální pedagogikou. Praktická část popisuje provedení výzkumu. Jeho cílem je zjistit, jaké hodnoty jsou důležité pro současnou rodinu, a zda jsou rozdílné v rodinách s jedním dítětem a v rodinách s více dětmi. K realizaci výzkumu je použita metoda dotazníku.

Klíčová slova: Životní styl, současná rodina, hodnoty, rodiče, dítě, rodiny s jedním dítětem, rodiny s více dětmi.

ABSTRACT

The topic of my diploma thesis is a lifestyle of current family. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part summarizes the information about the lifestyle, family and especially it defines the current family, its lifestyle and values. Attention is also given to a connection of the topic with social pedagogy. The practical part describes an implementation of the research. The aim of research is to find what kind of values are important for the current family and if these values are different in families with an only child and in families with more children. For the implementation of the research is used the method of questionnaire.

Keywords: Lifestyle, current family, values, parents, child, families with an only child, families with more children.

Děkuji PhDr. Aleně Plškové, že mi umožnila psát diplomovou práci pod jejím vedením, za její čas, trpělivost, rady a pedagogický optimismus.

Také bych chtěla poděkovat rodinám, které se výzkumu ochotně zúčastnily a všem mým blízkým.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 ŽIVOTNÍ STYL – CHARAKTERISTIKA A SOUVISEJÍCÍ POJMY.....	10
1.1 FORMOVÁNÍ ŽIVOTNÍHO STYLU A JEHO STRUKTURA.....	15
1.2 VLIV GLOBALIZACE NA ŽIVOTNÍ STYL	18
1.3 ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL A VÝCHOVA KE ZDRAVÉMU ŽIVOTNÍMU STYLU.....	19
2 RODINA JAKO NEJVÝZNAMNĚJŠÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITEL	23
2.1 FUNKCE RODINY.....	25
2.2 TYPOLOGIE RODINY	28
2.3 VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA JEDINCE	31
3 ŽIVOTNÍ STYL SOUČASNÉ RODINY	34
3.1 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉ RODINY A JEJÍ ŽIVOTNÍ STYL	35
3.2 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE RODINY	41
3.3 RODINA A ŽIVOTNÍ STYL JAKO PŘEDMĚT ZÁJMU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY.....	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	52
4.1 CÍL, METODY VÝZKUMU, STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	52
4.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	53
4.3 VLASTNÍ VÝZKUM	53
4.4 ANALÝZA A PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	76
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	84
SEZNAM GRAFŮ	90
SEZNAM TABULEK.....	92
SEZNAM PŘÍLOH.....	93

ÚVOD

Životní styl je často zmiňovaným pojmem, jak v médiích, odborné literatuře, tak i laickou veřejností v každodenním životě. Ne vždy je však správně užíván. Podle odborných zdrojů se jedná o soubor našich postojů, hodnot, které vyznáváme. Ukazuje, jakým způsobem trávíme volný čas, náš vztah k práci, naši životní filozofii, ale vypovídá i o vztahu k sobě samému, druhým lidem a především o vztazích v rodině.

Rodina je považována za základní prvek společnosti a nejvýznamnější socializační činitel. Tradiční podoba rodiny prochází změnami a přibývá počet nefunkčních nebo neúplných rodin. Trendem 21. století se stává nesezdané soužití párů, které vychovávají dítě ve společné domácnosti. Vysoký je i počet nevlastních, rekonstruovaných, rodin, kdy jeden z manželů, partnerů či oba mají děti z původních manželství a vedle těchto vychovávají dítě společně.

Současná rodina se potýká s celou řadou problémů, které přináší proměny ve společnosti. Ve snaze zajistit rodinu co nejlépe po ekonomické stránce, jsou rodiče nuceni trávit značnou část dne v zaměstnání. S tím souvisí často i zvyšující se nároky na jejich vzdělání. Objevuje se tedy nutnost celoživotního vzdělávání. Ekonomická situace i snaha o zachování si určitého životního standardu, vede současné rodiče ke snižování počtu dětí v rodině, často k rozhodnutí mít pouze jedno dítě.

Životní styl člověka se utváří prvotně v rodině. Ovlivňuje nás výchovný styl rodičů, způsob trávení volného času, kulturní úroveň rodiny, její materiální zajištění i dosažené vzdělání rodičů, včetně vztahů a rozdělení povinností v domácnosti. Pro životní styl člověka a tedy i rodiny mají podstatný význam hodnoty, ke kterým je třeba děti vychovávat. Především k tradičním hodnotám, jako je přátelství, slušnost, láska aj. Právě rodina ovlivňuje, jaké hodnoty si dítě a mladý člověk zvnitřní a přijme za své.

K výběru tématu „Životní styl současné rodiny“ mě vedl fakt, že pracuji na Krajském úřadu Jihomoravského kraje, Odboru sociálních věcí, kde metodicky vedu registrované poskytovatele sociálních služeb, mezi nimi i organizace, jejichž služby jsou určeny právě rodinám, ať už funkčním, nefunkčním, náhradním či nevlastním. Téma úzce souvisí se

studovaným oborem, vzhledem k tomu, že životní styl, hodnoty, které se projevují v životním stylu, rodina a její současná podoba, jsou předmětem zájmu sociální pedagogiky.

Cílem diplomové práce je poskytnout ucelený obraz teoretických poznatků o životním stylu, rodině a především o životním stylu současné rodiny se zaměřením na její hodnoty. Právě životní styl současné rodiny vypovídá o jejích hodnotách. S tím koresponduje i zaměření výzkumu, jehož cílem bude zjistit, jaké hodnoty jsou důležité pro současnou rodinu a zda jsou odlišné v rodinách s jedním dítětem a v rodinách s více dětmi.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. První kapitola popisuje životní styl, jeho charakteristiku a související pojmy. Dále vliv globalizace na životní styl a výchovu ke zdravému životnímu stylu. Druhá kapitola se věnuje rodině jako nejvýznamnějšímu socializačnímu činiteli, uvádí její funkce, typologie a pojednává o vlivu rodinného prostředí na jedince. Třetí kapitola je zaměřena na charakteristiku současné rodiny a její životní styl, hodnoty a hodnotovou orientaci. Rovněž je snahou o propojení tématu diplomové práce se studovaným oborem. Pojednává tedy o rodině a jejím životním stylu jako předmětu zájmu sociální pedagogiky. Čtvrtá kapitola popisuje samotný výzkum, jeho realizaci, průběh a prezentaci výsledků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOTNÍ STYL – CHARAKTERISTIKA A SOUVISEJÍCÍ POJMY

Vymezení životního stylu jako pojmu se v odborné literatuře liší a není jednoznačné. Obecně lze životní styl definovat jako způsob, jakým se lidé chovají v různých životních situacích, jaké hodnoty zastávají, jak bydlí, pečují o děti, jak mezi sebou komunikují, pracují, tráví volný čas, zda se vzdělávají a další, tedy způsob, jakým žijí. (Duffková et al., 2008, s. 51)

Mohapl definuje životní styl jako „*soubor názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost jeho chování.*“ (Mohapl, 1992, s. 71) V životním stylu každého člověka se promítá, co je pro něho prioritní, jaké vyznává hodnoty a v podstatě je jeho cílem být prostřednictvím tohoto stylu života šťastný. Problematika životního stylu náleží mezi stěžejní témata psychologie zdraví. (Mohapl, 1992, s. 82) Stejně tak by měl být životní styl, životní způsob a jeho formování předmětem zájmu sociální pedagogiky. (Procházka, 2012, s. 71)

Podle Saka představuje životní styl hodnotový systém člověka, který má svou dynamiku a je zasazen do sociálního prostoru v určitém čase. Životní styl se mění podle životních období, jeho základ však zůstává zachován po celý život, pouze se formuje v rámci jednotlivých etap života. (Sak, 2000, s. 46)

Na životní styl je nahlíženo jako na interdisciplinární problematiku, to znamená, že je třeba se jí zabývat z pohledu více věd. (Duffková et al., 2008, s. 52) Stejně je to v případě sociální pedagogiky.

Se životním stylem souvisí také způsob života, který ukazuje materiální a duchovní stránku života a zahrnuje životní úroveň. Ta závisí na finančních příjmech každého a vypovídá o ekonomickém a materiálním zajištění člověka, od kterého se odvíjí celý průběh života. (Vaďurová, Mühlpachr, 2005, s. 30)

Někteří odborníci pokládají životní způsob a životní styl za synonyma, jiní oba termíny definují jako rozdílné. Životní způsob představuje obecnější kategorii, než jakou je životní

styl a lze ho definovat jako soubor relativně stabilních způsobů, jakými realizujeme běžné denní činnosti v rozmanitých oblastech lidského života, které mají svou strukturu. Naproti tomu je životní styl považován za kategorii životního způsobu, která je konkrétní, pojí se k určitému subjektu, tedy jedinci nebo malé sociální skupině. Tato vazba se projevuje ve dvou rovinách. První reprezentují individuální subjektivní hodnoty každého člověka, které zasahují do jeho životního stylu. Druhou rovinu pak charakterizuje jakýsi systém, který používáme denně při realizaci jednotlivých aktivit v běžném životě. Jde tedy o celek. (Duffková et al., 2008, s. 113 - 114)

Styl je terminologicky vymezen jako určitý a jednotný způsob při volbě postupů a jednotlivých prvků v rámci formování celku. (Duffková et al., 2008, s. 114) Seneca chápal styl jako výraz duše a zastával názor, že právě styl člověka nám umožňuje poznat, jaký život jedinec vede. (Možný, 2002, s. 143)

Pojem životní styl i životní způsob vystihují tutéž problematiku, každý však na ni pohlíží z jiného hlediska. Životní styl se zaměřuje na vzájemné propojení mezi způsobem, jakým jsou činnosti realizovány a způsobem jednání v určitých oblastech, které tvoří jakýsi systém pro daného jedince. Životní způsob se naopak neorientuje na celek, centrem zájmu jsou každodenní činnosti, styl jednání, oblasti životních aktivit, tedy jednotlivé na sobě nezávislé sféry. (Duffková et al., 2008, s. 114)

Mohapl dodává, že životní způsob se váže spíše k větším sociálním skupinám a vystihuje celospolečenské, kulturní, skupinové, ekonomické, technické i ekologické procesy, tedy sociální vlivy ze širšího pohledu. Naproti tomu životní styl se užívá spíše ve spojení s jedincem než s většími sociálními celky. (Mohapl, 1992, s. 71)

Životní způsob má vliv na životní styl, který je jeho odrazem. Životní styl je projevem hodnot a zájmů, které jedinec, sociální skupina nebo celá společnost vyznává. Životní styl ovlivňují materiální a technické podmínky společnosti, v níž člověk žije. Životní styl je projevem samostatnosti, individuality a znakem vývoje osobnosti. Jeho utváření ovlivňuje výchova a promítá se v něm morálka, stupeň vzdělání a duchovní stránka. (Vaďurová, Mühlpachr, 2005, s. 31)

Dělení životních stylů má většinou svůj základ v teoriích osobnosti. Životní styl se formuje pod vlivem zvláštností každého jedince jako osobnosti a pod vlivem určitých nároků, které na člověka kladou konkrétní životní situace. V případě, že jejich zvládnutí probíhá stejným, opakovaným způsobem, lze hovořit o typických znacích životního stylu. (Mohapl, 1992, s. 71 - 72)

Podle Mohapla charakterizují životní styl určité znaky:

- **Kognitivní hodnocení sebe samého a svého postavení ve světě** - každý člověk má svoji filozofii a tu ve svém životě uplatňuje.
- **Způsob prožívání** - se liší jeho kvalitou a intenzitou. Potlačování emocí není žádoucí, může mít negativní dopad na zdraví.
- **Vztah k odpočinku, pohybové aktivitě a práci** - seberealizace a relaxace jsou nezbytné k tomu, aby byl jedinec schopen obnovit své duševní síly.
- **Zvládnutí sociální interakce** - člověk potřebuje určitou sociální síť, osoby, které budou důvěryhodné. Není však dobré, aby se citově vázal pouze k jedné z nich. V opačném případě by došlo ke ztrátě jeho citové autonomie.
- **Ego úroveň** - jedinec musí disponovat určitými osobnostními charakteristikami, aby byl schopen zvládat obtížné životní úkoly. (Mohapl, 1992, s. 72 - 73)

Problematika životního stylu rovněž souvisí s termínem kvality života. Její vymezení je poměrně složité a definice odlišné. „*Kvalita života označuje kvalitu existence (bytí), kvalitativní parametry lidského života (životního způsobu, životního stylu, event. podmínek života)*“ (Duffková et al., 2008, s. 100). Kvalita života a způsob, jakým lidé ve společnosti žijí, je určován obecnými sociálními podmínkami, které vymezují životní styl. Životní styl ukazuje, jaká je kvalita života jedince a vůbec celé společnosti, protože je deskripcí sociologických procesů odehrávajících se ve společnosti, včetně aktivit realizovaných jedincem v rámci jeho života. (Vaňurová, Mühlpachr, 2005, s. 31)

Kvalita života a její koncepce zpravidla vychází z toho, co má podstatný význam pro životní styl jedince, vedle finančních podmínek, a to jsou základní hodnoty. Jejich konkrétní vymezení však není jednotné. Kvalita života se tedy hodnotí v oblasti mezilidských vztahů, zdraví a nemoci, trávení volného času, bydlení a práce, účasti na veřejném životě nebo sociálních jistot. Pro mnoho odborníků je pak určující subjektivní

pociťovaná kvalita života jedincem, tedy subjektivní vnímání spokojenosti a štěstí. (Duffková et al., 2008, s. 100 - 101)

Zásadní význam mají pro životní styl hodnoty a hodnotová orientace. (Duffková et al., 2008, s. 170) Životní styly dělíme podle hodnot, kterým se připisuje největší význam, následujícím způsobem:

- **Životní styl, ve kterém převažuje studium** - je zastoupen těmi jedinci, jež často navštěvují kulturní akce, jako jsou výstavy, divadelní představení, absolvují poznávací zájezdy a výlety, hodně čtou a dívají se na televizi. Mají touhu po poznávání nového.
- **Životní styl, v němž je hlavní hodnotou hra a zábava** - je reprezentován aktivními sportovci či fanoušky sportu nebo lidmi, kteří v pravidelných intervalech dochází do zábavních podniků.
- **Životní styl s rozjímáním** - vyznávají zpravidla jedinci - samotáři, kteří tráví svůj volný čas mimo rodinu. Bývá realizován jednotlivci nebo v komunitách. (Havlík et al., 1996, s. 75 - 76)

Německý sociolog Georg rozlišoval v životním stylu dvě základní funkce, z nichž první spočívá ve formování identity jedince tím, že prostřednictvím životního stylu projevuje vlastní individualitu. Druhá funkce životního stylu je založena na ukazatelích rozdílů člověka od dalších jedinců a demonstruje, k jaké skupině se člověk hlásí a je jejím členem. Jeho typologii životního stylu uvádím níže:

- **Životní styl zaměřený na rodinu** - praktikují převážně ženy, které dosáhly základní nebo středoškolské vzdělání. Rodinu považují za hlavní hodnotu a základ všeho. Zaměření jejich volnočasových aktivit je praktické, o politické, kulturní či vědecké dění se příliš nezajímají.
- **Kulturně zaměřený asketický životní styl** - reprezentují jedinci s vysokoškolským vzděláním, kteří zastávají vyšší pracovní pozice. Odmítají spotřebitelský životní styl a jsou spíše zastánci zdravého životního stylu. Podílí se na veřejném životě, materiální prostředky nepovažují za prioritu a mají značný kulturní přehled.
- **Hedonistický expresivní životní styl** - vyznávají hlavně svobodní mladí lidé, pro které jsou velmi významní přátelé a vůbec sociální kontakty. Finanční prostředky

hrají v jejich životě důležitou roli, od klasického rodinného života si drží odstup a praktikují konzumní styl života.

- **Pasivní životní styl** - je charakteristický pro obyvatele venkova s nižším finančním příjmem. Tito lidé jsou zaměřeni prakticky, neuznávají konzum a zastávají tradiční hodnoty. Straní se společenským stykům.
- **Konvenční životní styl** - vyznávají většinou starší jedinci, jejichž finanční prostředky jsou na nižší úrovni. Nesmírný význam pro ně představují náboženské hodnoty, jejich životní styl v oblasti volného času a spotřeby je skromný, nenáročný.
- **Životní styl zaměřený na prezentaci sebe sama s akcentem na prestiž** - reprezentují lidé, kteří se řídí módními trendy a extravagancí, jak v odívání, tak v bytovém vybavení. Jedná se o jedince, kteří zpravidla nedávno zbohatli a mají potřebu okázale prezentovat svůj sociální status.
- **Požitekářský životní styl** - praktikují lidé s nadprůměrnými finančními příjmy, jejichž dosažené vzdělání je vyšší a patří mezi velmi činné ve své profesi. Potrpí si na luxusní výrobky, konzum, nevyhýbají se extravaganci. Sociální styky jim musí přinášet výhody a být dostatečně reprezentativní. (Duffková et al., 2008, s. 132 - 134)

Kraus dělí životní styl takto:

- **Životní styl orientovaný na práci** - v pracovních aktivitách je spatřován smysl života, volný čas je považován za vedlejší a je určen k relaxaci.
- **Hedonistický životní styl** - stěžejní zájem náleží rodině, soukromému životu a volnému času. Na práci je nahlíženo jako na nezbytnou aktivitu k tomu, abychom mohli trávit volný čas tak, jak chceme.
- **Celistvý životní styl** - je charakterizován snahou neoddělovat pracovní a volnočasové aktivity. (Kraus et al., 2001, s. 154 - 155)

1.1 Formování životního stylu a jeho struktura

Na utváření životního stylu mají velký vliv vztahy mezi lidmi, které jsou pro jedince obecně důležité. Právě skupiny se významně podílí na utváření životního stylu člověka tím, že vyznávají určité hodnoty a způsoby jednání. (Duffková et al., 2008, s. 63)

Formování životního stylu determinují objektivní a subjektivní faktory. **Objektivní společenské faktory** vychází z ekonomické a politické situace. Ekonomické poměry určují podmínky pro práci, tedy zaměstnání a náplň volného času. Mezi tyto faktory patří také kulturní tradice, které ovlivňují život člověka, skupiny a nakonec společnosti vůbec. Dále náš životní styl utváří zvyky a tradice dodržované v původní rodině, včetně způsobu nakládání s penězi a celkové hospodaření v domácnosti, styl výchovy dětí, způsob trávení volného času a naplnění biologických, hygienických a kulturních potřeb. Formování životního stylu je rovněž ovlivněno stupněm technického a vědeckého pokroku. (Kraus et al., 2001, s. 155)

Subjektivní osobnostní faktory jsou determinovány osobností člověka, který má své individuální zvláštnosti. Významnou roli hraje také temperament, intelekt, pohlaví, zdravotní stav, výchova, stupeň dosaženého vzdělání, profese a v neposlední řadě potřeby a zájmy. S výchovou souvisí rodina, která plní několik zásadních úkolů, utváří osobnost dítěte a ovlivňuje formování jeho budoucího životního stylu prostřednictvím způsobu rodinného života, vzorů a zásad. V průběhu života dochází ke změnám životního stylu mimo jiné v souvislosti se zdravotním stavem a věkem, které náleží mezi další subjektivní faktory. Úbytek fyzických sil má například za následek omezení pohybové aktivity, kterou člověk běžně vykonával. (Kraus et al., 2001, s. 156)

Životní podmínky, tedy vnější faktor utvářející životní styl, ovlivňují člověka jako subjekt životního stylu, ve volbě mezi možnostmi, které reálně existují a jedinec si vybírá ty, jež nejvíce korespondují s jeho hodnotami, potřebami a sociálními rolami, které zastává. Lze říci, že životní styl člověka je odpovědí na jeho životní podmínky. Životní podmínky dělíme takto:

- **Geografické a ekologické** - podmínky, které jsou dány polohou území, klimatem, přírodním bohatstvím, mírou poškození krajiny aj. Životní styl člověka ovlivňují

například z důvodu zvláštní pracovní doby v zemích, kde jsou tropické klimatické podmínky a je tedy nutná delší přestávka v době poledne. Následkem je delší pracovní doba.

- **Biologické** - nejvýznamnějším faktorem je pohlaví, věk a zdraví jedince. Biologické podmínky souvisí se zdravým životním stylem, který zahrnuje nejen pohybovou aktivitu, zdravou životosprávu, ale také duševní zdraví, vztahy v rodině, partnerské a přátelské vztahy, tedy sociální oblast života člověka.
- **Demografické** - zahrnují narození, úmrtí, sňatečnost a rozvodovost, nesezdaná soužití, stěhování a hustotu obyvatelstva v určitých územích.
- **Sociálně-politické** - tyto podmínky plní velmi významnou úlohu v životním stylu, protože zahrnují otázku sociální stratifikace a sociální struktury. Životní styl může být chápán jako reakce na sociální rozvrstvení, tedy rozdílnost v životním stylu z důvodu nestejného přístupu člověka nebo skupiny k sociálním a ekonomickým zdrojům. Může být však také pojímán jako nástroj sociální stratifikace, kdy odlišné postavení v sociální struktuře je určeno diferenciací životních stylů. Rovněž politická situace daného území a jeho sociální politika má vliv na životní styl člověka
- **Sociálně-ekonomické** - podmínky, které se vztahují k životní úrovni.
- **Kulturní a ideové** - pro životní styl je významná především hodnotová orientace a hodnoty, dále kultura a její vývoj v určité společnosti, tedy normy, hodnoty, včetně morálních, právo, ideje, vzdělání a jiné. Tato kategorie zahrnuje i kulturní podmínky společnosti, komunity nebo skupiny.
- **Technologické** - obrovský rozvoj komunikačních a informačních technologií, především počítačů a internetu, ovlivňuje životní styl člověka, rodiny a společnosti vůbec. (Duffková et al., 2008, s. 69 - 76)

Dolinský sestavil model životního stylu, který se skládá z vnějšího a vnitřního světa. Vnější svět, čili prostředí pro existenci člověka, je tvořen přírodou, vesmírem, lidmi a celkově společností a umělým světem. Vnitřní svět, tedy to, co je v člověku, zahrnuje psychický, duchovní a tělesný svět. Integrace člověka mezi těmito dvěma světy se uskutečňuje na základě jejich vzájemného vnímání, prožívání, prostřednictvím postojů, které zaujímáme, jak k vnějšímu, tak vnitřnímu světu, chování, činnosti a práce, komunikace a péče. (Dolinský, 1997, s. 75 - 76)

Životní styl se neobejde bez prostředí, ve kterém je realizován. Obecně řečeno v životním prostředí, jež můžeme specifikovat dále na prostředí sociální a fyzické. Fyzické prostředí je většinou podrobena zkoumání rozdílů životního stylu lidí žijících na venkově a ve městě. Člověk svým životním stylem, který praktikuje, ovlivňuje přírodní prostředí, často negativně v důsledku konzumního životního stylu. Druhou stranou mince je však skutečnost, že jedinec je v některých případech nucen uvést svůj životní styl do souladu s prostředím. V sociálním prostředí se rozlišuje makroprostředí chápané jako celá společnost, mezzoprostředí tvořené sociálními skupinami, kterých je jedinec členem, případně komunitami a mikroprostředí, tedy rodina a přátelé. (Duffková et al., 2008, s. 59 - 63)

Kraus uvádí, že životní styl lze nejlépe vystihnout prostřednictvím každodenních činností, které mají svou strukturu a dělíme je do následujících základních kategorií:

- **Aktivity zaměřené na práci, profesi a přípravu pro tuto profesi** - začínají dosažením určitého vzdělání, pokračují nástupem do zaměstnání, přizpůsobení se pracovnímu procesu a práci vůbec, případně dosažení kariérního postupu.
- **Aktivity orientované na rodinu** - souvisí s hledáním životního partnera, rozhodnutím mít rodinu, k tomu se váže založení vlastní domácnosti, péče o děti a jejich výchova.
- **Zájmové činnosti** - formování zájmů, jejich realizace a rozvíjení, případně sladování zájmových aktivit se členy rodiny, odpočinek a zábava.
- **Aktivity zaměřené na společenský život** - utváření kontaktů ve společnosti, zastávání funkcí v oblasti politické a společenské.
- **Činnosti spojené se základními biologickými potřebami a hygienou.** (Kraus et al., 2001, s. 157)

Tyto činnosti realizujeme v pracovní době nebo mimo ni. Čas strávený v práci určuje podobu a tempo našeho života. (Kraus et al., 2001, s. 157)

1.2 Vliv globalizace na životní styl

Současná česká společnost je až nyní tak diferencovaná, nachází se v ní mnoho odlišných životních stylů a umožňuje individuální volbu životního způsobu. Sociologové zastávají názor, že dnešní doba nám dává příležitost vybrat si z příliš velkého množství podnětů, které se podílí na utváření identity člověka. Můžeme se tedy rozhodnout, jak bude náš život vypadat. Tato svoboda volby je ovšem spojena také s odpovědností, kterou si za svou volbu neseme. (Možný, 2002, s. 145 - 146)

Globalizace přináší pro život člověka velké změny. Chceme-li si osvětlit význam pojmu globalizace, nutno podotknout, že se nejedná pouze o další formu modernizace a internacionalizace, vystihuje také jiné stránky materiálního, sociálního a ideového života. Rozvoj komunikačních a informačních technologií ovlivňuje životní styl, mění přístup k informacím a interakci mezi lidmi. Objevují se nové možnosti v oblasti cestování, vzdálené destinace se stávají přístupnějšími, máme příležitost navazovat vztahy a přátelství ve světě. Internetové připojení dovoluje pracovat a učit se z jednoho místa. (Sherif-Trask, 2010, s. 197 - 185)

Současná společnost klade důraz na individualitu. Stále větší počet lidí po celém světě přejímá tento životní styl. Hodnoty a normy takové společnosti vedou k ekonomickému růstu. Paradoxem však zůstává, že ekonomický růst jde ruku v ruce s ekonomickou soutěživostí individualit, což vytvořilo podmínky pro zakládání velkých organizací, které však neposkytují prostor pro individualismus. (Možný, 2002, s. 144)

Globální životní styl se formuje také díky internetu a anglickému jazyku, který v prostředí informačních technologií dominuje. Mezinárodní organizace přijaly angličtinu za svůj oficiální jazyk. Stejně tak se stala hlavním jazykem pro děti a mládež po celém světě. Národní jazyky, výjimkou není ani čeština, přejímají z anglického jazyka pojmy z oblasti počítačové a informací techniky, ale i z oblastí jiných. (Kraus, 2008, s. 169)

Globalizace rovněž otevírá nový přístup k rodině a s tím spojené inovativní chápání mezilidských vztahů, ekonomiky domácnosti, společenských změn a změn ve vztazích

mezi sociálními skupinami. Má však i svou negativní stránku. Je spojena se ztrátou tradic, práce a některých, pro člověka významných, vztahů. (Sherif-Trask, 2010, s. 197)

Globalizace je také spojena s konzumním životním stylem, pro který je charakteristické spotřební chování a zábava. Lidé praktikující takový životní styl jsou podporováni médii, především reklamou, která je informuje o novinkách na trhu, aby věděli, na co musí vydělat peníze nebo jakým způsobem mají žít. (Kraus, 2008, s. 169 - 170) Reklama motivuje jedince ke spotřebnímu chování, masovému vkusu a v důsledku toho se jejich životní styl stává shodným. (Možný, 2002, s. 144) To má negativní dopad na tvůrčí způsob života, který pozbývá na svém významu. (Kraus, 2008, s. 170)

1.3 Zdravý životní styl a výchova ke zdravému životnímu stylu

Zdraví je pro člověka nezbytné k tomu, aby mohl vést spokojený a plnohodnotný život a zároveň je to předpoklad pro produktivní společnost. (Kraus et al., 2001, s. 160) Zdraví není chápáno pouze jako absence nemoci, zahrnuje tělesné i duševní zdraví, uspokojivé fungování v sociální sféře a dobrou orientaci v životě. (Křivohlavý, 1997, s. 101) Zdraví je spolu s životem považováno za nejvyšší hodnotu lidské existence. Člověk svým přístupem k těmto hodnotám rozhoduje o kvalitě, způsobu, tedy i zdravém životním stylu, a délce svého života. Jeho postoj a chování má vliv na zdraví. (Dolinský, 1997, s. 76 - 77)

Nejprve je třeba určit, co si lze představit pod souslovím žít zdravě. Můžeme tak označit jednání, kterým nebudeme poškozovat zdraví své ani jiných lidí. Zároveň do této kategorie řadíme i úsilí o změnu hodnotových preferencí a hodnotové orientace celé společnosti. (Šmahel, 1997, s. 105)

Šmahel uvádí velmi zajímavé, až idealistické pojetí zdravého životního stylu podle psychologů, lékařů, ekologů a dalších odborníků. Podle nich se člověk, který žije zdravě a praktikuje zdravý životní styl, chová tímto způsobem:

- Žije v manželství bez dalších paralelních vztahů a nechová se promiskuitně.
- Stravuje se s mírou, především tím, co si sám vypěstuje. Jídlo je pouze prostředkem k zamezení hladu.

- Nakupuje jen množství oblečení, které upotřebí.
- Chová se ekologicky, tedy velmi obezřetně používá chemické prací a toaletní potřeby.
- Preferuje pěší chůzi před dopravou automobilem, pokud je to nutné, využije veřejnou hromadnou dopravu a neplýtvá elektrickou energií.
- Věnuje se pohybové aktivitě, minimum času tráví u počítače či televize.
- Není uživatelem drog, alkoholických nápojů, nekouří.
- Ke změně duševní stránky uplatňuje pohybové aktivity, učení, věnování se četbě, hře nebo pracovním činnostem.
- Jednání ve vztazích se řídí dobrými mravy. (Šmahel, 1997, s. 106 - 107)

V posledních letech se často diskutuje otázka zdravého životního stylu v návaznosti na ovlivňování způsobu života jedinců. Důvodem je špatný stav obyvatelstva ve světě a životního prostředí, vliv masmédií, negativní důsledky, které jsou spojeny s rozvojem vědy a techniky. Výchovou ke zdravému životnímu stylu se rozumí výchova k tělesné a duševní hygieně. (Kraus et al., 2001, s. 158)

Základní oblasti zdravého životního stylu tvoří:

- **Vyvážený životní rytmus** - optimální rozložení pracovních činností a aktivit ve volném čase a psychické činnosti s fyzickým vytížením.
- **Pohybová aktivita** - v pravidelných intervalech realizovaná tělesná činnost.
- **Duševní činnost** - dodržování pravidel duševní hygieny spolu s rozvojem sebe sama, vytváření a stabilizace pozitivních vztahů s druhými lidmi.
- **Živospráva a racionální výživa** - podporuje udržení zdraví, duševní a fyzickou výkonnost. (Kraus, 1997, s. 135)

Chceme-li uplatňovat zdravý životní styl, musíme rozvíjet následující kultury osobnosti:

- **Tělesná kultura osobnosti** - její rozvoj vyžaduje pevnou vůli, abychom byli schopni odolat požívání drog, alkoholu či jiné škodlivé závislosti jako je kouření. Naopak je třeba podporovat rozvoj zdravé životosprávy jedince, dbát na osobní hygienu a s ní spojené návyky.
- **Psychická kultura osobnosti** - zahrnuje kvality osobnosti tvořené temperamentem a charakterem, kognitivními procesy a schopnostmi, včetně potřeb a hodnotové

orientace. V současné době se cení a klade důraz na odpovědné a prosociální chování, kreativnost, sebeovládání, touhu po poznávání nového a schopnost efektivního učení.

- **Duchovní kultura osobnosti** - by neměla být soustředěna pouze na zájmy v oblasti vědy, literatury či estetiky, nýbrž i na mravní a duchovní stránku osobnosti a také svědomí. (Smékal, 1997, s. 35)

Lidé nezdárc kdy považují svůj životní styl a způsob života za soukromou věc a neuvědomují si, že jejich chování a činnosti probíhají v určitém prostředí a společnosti. Formovat zdravý způsob života je poměrně náročné, vzhledem k rozvoji technologií, politickým a ekonomickým podmínkám. Životní styl se začíná utvářet již v rodině, která prochází v současné době problematickým obdobím. Rodiče mají na děti méně času a ty v důsledku toho postrádají schopnost vhodně využívat volný čas. (Kraus, 1997, s. 134-135)

Přitom vychovávat k plnohodnotnému užívání volného času je především v současné době nutností. Člověk je stále více vystaven tlaku společenských podmínek, kterým musí být schopen se přizpůsobit. (Kraus et al., 2001, s. 160)

Zdravý životní způsob má těsné vazby k volnému času, prostřednictvím kterého lze zdravý životní styl utvářet a formovat. Volný čas plní základní funkce:

- **Regenerační a zdravotně hygienickou** - spočívá v upevnění zdraví, jak fyzického, tak duševního a získání další energie.
- **Formativní neboli vzdělávací a sebevzdělávací funkci** - tím se rozumí fyzická a duševní činnost, nabytí nových vědomostí, a to i v okruhu zájmových aktivit, rozvíjení osobnosti po všech stránkách.
- **Relaxační neboli kompenzační funkci** - je naplněna prostřednictvím odpočinku, vede k obnově sil. V případě, kdy byla realizována duševní aktivita, je třeba ji nahradit fyzickou činností.
- **Socializační** – volný čas umožňuje naplnit potřebu uplatnění ve společnosti, přináší člověku uspokojení a pocit užitečnosti. (Kraus et al., 2001, s. 159)

Způsob, jakým tráví člověk svůj volný čas, významně vypovídá o jeho životním stylu. V současné době se především volný čas strávený s rodinou stává jednou z nejvyšších

hodnot. V posledních letech se zvyšuje preference trávení volného času s rodinou nebo jeho využití pro sebe sama. Životní styl, tedy i činnosti realizované ve volném čase, jsou ovlivněny podmínkami ve společnosti, finanční situací jedince nebo rodiny, případně příležitostmi, které nabízí daný region. (Kraus et al., 2001, s. 160 - 161)

Dnešní doba nám přináší hodně možností, ze kterých bychom si měli vybírat to dobré. Není však jednoznačně stanoveno, jaký klíč máme k tomu správnému výběru použít. Právě umění zvolit si, co je dobré, představuje významné kritérium pro zdravý životní styl. Je tedy důležité, aby edukace směřovala ke schopnosti předvídat dopad našeho jednání. V souladu s tím musí být postaveny cíle výchovy. Jedinec se učí obstat v náročných životních situacích, což je také prostředek výchovy. (Smékal, 1997, s. 35 - 36)

Ke zdravému životnímu stylu by měla vést děti a mládež také škola. Tato problematika byla zahrnuta do vzdělávací politiky českých škol. Otázka zdraví a zdravého životního stylu je také předmětem zájmu vychovatelů a sociálních pedagogů, neboť slouží jako prevence sociálně deviantního chování. Zdravý životní styl nás vede k odpovědnému jednání a respektování mravních a duchovních hodnot. (Kraus, 2008, s. 171 - 172)

2 RODINA JAKO NEJVÝZNAMNĚJŠÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITEL

Kapitolu o rodině si dovolím začít moudrými slovy docenta Matějčka: *„Nejvíce vychováváme, když nevychováme, neboť děti si z nás berou nikoli naše řeči, nýbrž naše životy. Jestliže tedy dítě ve své rodině zažívá, že si lidé dovedou vzájemně dělat radost, že si umějí vzájemně odpouštět a že přejímají odpovědnost jeden za druhého, vstupuje do života s výzbrojí nad jiné cennou a užitečnou. Pak je velmi pravděpodobné, že samo bude mít rádo lidí, že bude lásku dávat i přijímat, že bude schopno překonávat své sobectví osobní, i to skupinové, i to národní. Že bude umět přijímat odpovědnost za sebe i za druhé, že se stane plnohodnotným člověkem.“* (Fousková, Kučera, 1994, s. 3)

Rodinu lze definovat jako určitý, vnitřně členěný celek, který má svou strukturu a pravidla fungování. Hlavním cílem, podstatou a náplní tohoto systému je formovat co nejvíce stabilní a bezpečné prostředí, v němž bude prostor pro sdílení a reprodukci člověka. Manželství a rodina však nejsou statickým celkem. Naopak mají určitou dynamiku. Změny se projevují v rodinné struktuře, transformují se vztahy mezi intimitou a osobní autonomií a současně se mění hodnoty a hodnotová orientace rodiny. (Plaňava, 2000, s. 73 - 76)

„Rodina je malá, primární, neformální sociální skupina, kterou tvoří jedinci spojení pokrevními, manželskými a adoptivními vztahy. Je to specifická biosociální skupina, ve které se uskutečňují některé společensky i osobně potřebné činnosti a vztahy, které nemohou v plné míře přebírat jiné instituce.“ (Klapilová, 1996, s. 27)

Rodina je chápána jako závazek, který je nezbytný pro zdárnou výchovu dětí a současně je považován za prostředek k tomu, aby byl člověk šťastný. Ve chvíli, kdy však takový závazek uznáme, nelze se z něho vyvázat, stává se trvalým. Jestliže k tomu oba partneři, budoucí rodiče, takto nepřístupují, neměli by bez pečlivého zvážení dítě počít a přivést na svět. (Wilson, 1994, s. 11)

Žena a muž v partnerském svazku musí zodpovědně zvážit, zda mít dítě, protože to nemá možnost výběru jakým rodičům a do jakého prostředí se narodí. Toto prostředí by mělo být stabilní a láskyplné. Matějček spatřuje základ rodiny ve fungujícím manželském svazku, který by měl být potvrzený institucí. Ne snad z důvodu oficiálního dokladu, ale proto, že se

jedná o rozhodnutí životní a zásadní. S tím souvisí i vzájemná odpovědnost partnerů jednoho za druhého, která je pro rodinu nezbytná. Rodina umožňuje člověku seberealizaci, naplnění a zakotvení sebe sama, čili životní jistotu. (Fousková, Kučera, 1994, s. 12)

Socializace označuje proces především sociálního učení, které probíhá od raného věku dítěte prostřednictvím interakce s lidmi z jeho okolí, převážně s rodiči. (Nakonečný, 2009, s. 101) Socializace dítěte se nejlépe realizuje v prostředí rodiny, která se vyznačuje dobrým fungováním. Tím se myslí úplná rodina, v níž panují uspokojivé vztahy s prarodiči, manželé respektují jeden druhého jako partnera, s citovým zázemím a dobrým materiálním zabezpečením. (Petrušek, 2009, s. 94)

Rodina zajišťuje primární socializaci, dítě se jejím prostřednictvím poprvé setkává s kulturou a společností. Způsob, jakým rodiče a další členové rodiny s dítětem zacházejí, jak k němu přistupují, zda pro něho představují citovou oporu v průběhu jeho vývoje, mu vštěpují určité vzory chování a smýšlení. (Helus, 2007, s. 135)

Rodinná výchova si klade za cíl přivést dítě do prostředí určité kultury, aby si v něm osvojilo orientaci a naučilo se rozumět jeho symbolům. V procesu socializace se pak dále učí a seznamuje s konkrétními sociálními rolmi, čili požadovaným chováním člověka ze strany sociálního okolí, vzhledem k jeho pohlaví, věku, společenskému statusu a osobní situaci. (Nakonečný, 2009, s. 102 – 104)

Vztah mezi matkou a dítětem reprezentuje základní socializační činitel. K němu se váže i charakter rodinného prostředí a styl výchovy v rodině. Dítě vyžaduje kontakt s matkou, což je projevem vývoje první sociální potřeby jedince. Způsob, jakým matka přistupuje k dítěti, má nesmírný dopad na jeho následný vývoj, protože dítě matku vnímá jako zdroj uspokojení jeho potřeb. (Nakonečný, 2009, s. 130 - 131)

Významným socializačním činitelem nejsou pro dítě pouze rodiče, ale také sourozenci, kteří se zapojují do výchovného a socializačního procesu. Mezi sourozenci vznikají vrstevnické vztahy a poskytují prostor pro osvojování si sociálních rolí. Životní styl rodiny se formuje pod vlivem sourozeneckých konstelací. Pořadí, v jakém byly děti narozeny, určuje jejich pozici v rodině. V případě, že do původní rodiny a sourozeneckých vztahů

přibudou další děti, tím se myslí např. osvojené dítě nebo děti nevlastních rodičů, dojde pochopitelně k proměně sourozenecké konstelace. (Čábalová, 2011, s. 198 – 199)

2.1 Funkce rodiny

Rodina plní celou řadu funkcí, které jsou vzájemně propojené a mají doplňující charakter. Za základní funkci rodiny lze označit socializaci dítěte. Rodina však není pouze sociálním prostředím, ve kterém dochází k naplnění její primární funkce. Současně je částí společnosti jako celku a vůči ní zastává také určité funkce. (Reichel, 2004, s. 201 – 202):

- **Biologicko-reprodukční** - rodina je místem pro zajištění základních biologických a psychických potřeb ženy a muže, dále pak k početí dětí. Harmonické a intimní vztahy mezi manžely představují pro chtěné dítě velmi dobré předpoklady zdravého vývoje. (Laca, 2011, s. 79) Rodina je hodnocena jako nejvhodnější prostředí pro plnění reprodukční funkce člověka. Narození dítěte dává životu muže a ženy nový rozměr, mnozí rodiče v něm vidí smysl svého života a možnost budování vztahu s partnerem. Zároveň je rodičovství chápáno jako znak vyspělé osobnosti jedince. V současné době jsou patrné projevy změny v této funkci. Přestává být samozřejmostí, že rodina je místem pro reprodukci, naopak se zvyšuje počet těch, kteří jsou dobrovolně bezdětnými, ženy odkládají mateřství. Druhou stránku věci zakládá fakt, že také narůstá množství párů, které si dítě velmi přejí, ale jejich touha není naplněna. (Procházka, 2012, s. 103)
- **Ekonomická** - spočívá v materiálním zajištění rodiny prostřednictvím členů, kteří již pracují. Charakterizuje tedy životní úroveň rodiny vycházející z materiálních příjmů, její životní styl a účast na společenském životě. (Laca, 2011, s. 79) Rodiče zajišťují děti po ekonomické stránce během jejich vzdělávacího procesu, který se vzhledem ke vzrůstajícím nárokům společnosti stále prodlužuje. Rodina navíc velmi často podporuje finančně děti i v době, kdy už mají svou prokreační rodinu. (Havlík et al., 1996, s. 68)
- **Socializačně-výchovná** - rodiče připravují a učí děti, jak obstat v reálném životě a praxi, seznamují je s jednáním požadovaným společností. Základním úkolem socializace je začlenit dítě do společnosti. V dnešní době však značně ovlivňují děti a mládí starší generaci tím, že ji učí manipulaci s moderní komunikační

technikou. V socializačním procesu tedy působí i děti a mladiství na matku, otce, ale i prarodiče. Rodiče mají tendenci občas delegovat odpovědnost za výchovu svých dětí na školu a domnívají se, že učitelé budou schopni odstranit chyby ve výchově, které rodiče způsobili, např. nesprávným výchovným stylem. (Kraus, 2008, s. 82 – 83) Kvalita výchovy v rodině se odvíjí od vychovatelských schopností, osobnostních předpokladů rodičů a vztahu mezi nimi. (Laca, 2011, s. 80)

- **Emocionální** - rodina poskytuje pocit jistoty a bezpečí, který je základní potřebou člověka, dává lásku a přináší citové zázemí, což nelze zastoupit jinou institucí. (Kraus, 2008, s. 83) Dříve bylo založení rodiny spojeno s ekonomickými důvody, emoční stránka nezaujímalá tak výsadní postavení, jako je tomu dnes. Současná manželství jsou uzavírána na základě vlastního rozhodnutí partnerů, jejich lásky a vzájemné atraktivity. Změnil se i pohled na děti, které v historii pracovaly, i na úkor školní docházky. Nyní je dítě opatrováno, vysoce ceněno a milováno zpravidla všemi členy rodiny. (Havlík, Kořa, 2007, s. 70 – 71)
- **Terapeuticko-pečovatelská (ochranná)** - funkce rodiny založená na vzájemné péči o své členy v oblasti psychického, fyzického a sociálního zdraví. V rodině člověk nachází zázemí, intimitu, prostředí domova a pocit sounáležitosti, tedy to, co potřebuje. Současně si osvojuje návyky při péči o své zdraví jako je zdravá životospráva, efektivní využití volného času a duševní odpočinek. Terapeuticky působí rodina v situacích, kdy některému z jejích členů zkrachoval partnerský vztah, neuspěl v práci nebo se vyskytly problémy v sociální oblasti. Rovněž je také vyhledávaným místem v případě nemoci nebo návratu ze zdravotnického zařízení. Je totiž známé, že v domácím prostředí člověk rychleji získává ztracené zdraví. (Reichel, 2004, s. 205)

Laca zmiňuje ještě další funkce rodiny. **Funkci rekreační**, která zahrnuje výlety realizované s rodinou, odpočinkové aktivity v prostředí domova po příchodu ze zaměstnání nebo společnou dovolenou. **Funkce zájmová** je naplněna prostřednictvím různých koníčků. Velmi důležitá je pak **morální funkce**, kterou se myslí věrnost partnerů, manželů, životní styl nepřekračující morální normy a etický kodex rodičů. (Laca, 2011, s. 81)

Helus připisuje rodině také několik významných **sociálně-psychologických funkcí**, jejichž uskutečňování je nezbytné pro zajištění zdravého vývoje dětí, jejich zdárnou socializaci.

Uvedená kritéria charakterizují rodinu funkční:

- Rodina dítěti zprostředkovává množství podnětů, vytváří mu pravidelný režim, projevuje lásku, dává pocit bezpečí. Naplňuje tedy jeho psychické potřeby. Současně se stará o zajištění potřeb biologických, čili potravu, tekutiny, určitý komfort a další. Rodina znamená také domov, který každé dítě potřebuje, včetně sounáležitosti s blízkým člověkem, s nímž se může identifikovat.
- Dítě potřebuje cítit, že je součástí kladných mezilidských vztahů a je milováno. Na podkladu tohoto vědomí se formuje jeho bazální jistota pro život a potřeba začlenit se do společnosti.
- Rodina dává dítěti prostor pro jeho seberealizaci, aktivity a spolupráci s dalšími lidmi. Tím se utváří jeho vědomí sebe sama, dítě začíná chápat, že prostřednictvím svého chování a činů navazuje blízké vztahy s druhými i okolním světem.
- Rodina seznamuje děti s hodnotami, učí je, a to i bezděčně, aby si vytvářely vztah k věcem, které jsou součástí rodinné výbavy a chápaly, že mají pro rodinu velký význam a je třeba s nimi zacházet šetrným způsobem, nepoškozovat je.
- Rodina dítěti zprostředkovává vzory chování, vztahů, vede ho k empatii a učí dítě, aby se stalo osobností a vidělo tak i druhé. Také ovlivňuje prvotní uvědomění si dítěte, že je chlapec či dívka a s tím spojené role.
- Rodiče vedou dítě k tomu, aby chápalo, že za své chování nese odpovědnost, musí plnit určité povinnosti a chovat se k lidem s úctou.
- Dítě si vlivem své matky a otec, starších sourozenců, prarodičů a dalších osob těsně spjatých s rodinou, vytváří představu o společnosti a dění ve světě. Poznává, jaká jsou práva a povinnosti jedince jako občana, problémy, které svět přináší a nástrahy, jimž je nutné se vyvarovat.
- Rodina je pro děti i dospělé místem, kam se mohou uchýlit v případě životních nezdarů, pochybností, je prostorem, ve kterém se jim dostane rady, péče a pomoci. Poskytuje zázemí a rovnováhu v životě člověka, což přispívá k lepšímu zvládnutí starostí a nejistoty. (Helus, 2007, s. 149 - 151)

2.2 Typologie rodiny

Existuje množství různých typologií rodin. Odborníci vychází při jejich dělení z určitých kritérií. Rodinu lze členit podle její úplnosti, specifických znaků jako je přítomnost nemoci některého z členů rodiny nebo závislostního chování, odlišnosti etnika a dalších ukazatelů. Typologie rodiny podle úplnosti jejích členů je koncipována takto:

1. Rodina úplná se skládá z matky, otce a nejméně jednoho dítěte žijících společně. Právě na základě stylu soužití se rozlišuje úplná rodina dále jako:

- **Harmonická** - se vyznačuje vzájemnými fungujícími vztahy mezi rodiči a současně i dětmi. Rodina má svá pravidla, děti vidí příklad ve svých rodičích a podle něho se řídí.
- **Konsolidovaná** - naplňuje potřeby svých členů a v případě výskytu problémů je schopna takové situace vyřešit. Rodina působí na své okolí jako úplná, vnitřní vazby jsou však narušené, což má negativní dopad na děti. V důsledku toho se objevují výchovné problémy jako je záškoláctví, experimentování s návykovými látkami nebo labilita.
- **Doplněná** - rodina, která vzniká po rozvodu manželů, kdy matka nebo otec naváže spolu s dětmi vztah s jiným partnerem. Variant se tu nabízí více, např. matka začne žít společně se svými dětmi a novým partnerem, případně jeho dětmi. Tento typ rodiny se může vyznačovat řadou problematických situací, kdy se rozlišuje mezi „jeho“ a „jejími“ nebo „jejich společnými“ dětmi. Takové rodinné prostředí nepodporuje zdravý vývoj dětí.

2. Rodina neúplná je taková, v níž žije pouze matka nebo otec s dítětem či dětmi. Obvykle se jedná o matku, která zastává roli obou rodičů a musí se vyrovnat s řadou těžkostí, ať společenských nebo právních. Rodina se stává neúplnou z důvodu:

- **Úmrtí některého z rodičů** - znamená náročné životní období, jak pro rodiče, který zůstal a ztratil partnera, tak pro děti, které se musí s úmrtím druhého rodiče vyrovnat. Vedle toho tato situace přináší také ekonomické potíže a možný nárůst povinností pro děti.
- **Rozvodu rodičů** - zpravidla je traumatizující a nechtěnou událostí alespoň pro jednoho z partnerů. Rozvodem se mění situace pro všechny členy rodiny, kdy se rodiče rozcházejí jako partneři, děti přichází o přítomnost jednoho z rodičů a vedle

dalších problémů s tím spojených se řeší otázka bydlení a majetkového vyrovnání manželů.

- **Odchodu jednoho z rodičů** - v důsledku výkonu trestu nebo na základě rozhodnutí s rodinou dále nežít.
- **Rozhodnutí ženy být svobodnou matkou.** (Bakošová et al., 2005, s. 32 - 34)

Rodina, která se skládá z rodičů a dítěte, případně dětí, bývá označována jako **nukleární**. V případě, kdy do rodiny zahrneme další příbuzné, tedy prarodiče, tety, strýce, označujeme ji za rodinu **rozšířenou**. Rodina, ve které se dítě narodilo, vyrůstalo a dospívalo, bývá definována jako **orientační**. **Prokreační** rodinou je ta, kterou si člověk založí sám. (Kraus et al., 2001, s. 78 - 79)

Každá rodina se někdy může dostat do problémové situace. Existují však i rodiny, které své těžkosti nejsou schopny vyřešit. Na základě těchto skutečností dělí Helus rodiny podle kritéria jejich funkčnosti ve vztahu k dítěti na:

- **Stabilně funkční rodiny** - plní všechny své funkce a poskytují dětem vhodné podmínky pro socializaci.
- **Rodiny funkční s přechodnými problémy** - charakterizují většinu rodin. Tyto rodiny jsou schopny řešit své problémy bez pomoci druhých. Těžkosti vznikají zpravidla z důvodu finančních potíží, přechodné manželské krize, nevyhovujícího bydlení, problémů s dětmi či ovlivňování života rodiny ze strany prarodičů. Každý člen rodiny však považuje hodnotu rodiny za jednu z nejdůležitějších.
- **Problémové rodiny** - se dostávají do krize, která způsobuje narušení jejich funkcí. Snaží se sice svou situaci řešit, hledají pomoc, která však působí pouze dočasně. Často je nevyhnutelný jejich rozpad a hledání alternativ majících co nejmenší negativní dopad na děti. (Helus, 2007, s. 152)
- **Dysfunkční rodiny** - v důsledku neplnění všech funkcí zásadně ohrožují vývoj dětí. Na takové rodiny dohlíží instituce, které k tomu mají pravomoc. Zpravidla se jedná o rodiny, kde je některý z jejich členů závislý na alkoholu, s diagnózou psychické či jiné poruchy nebo jsou problémy rodiny způsobeny dlouhodobou krizí, nízkým příjmem a s tím související nevhodné bytové podmínky. Dysfunkční rodiny působí na děti traumaticky, s negativními následky. V krajních případech je

nutné hájit práva dětí a zprostředkovat pro ně náhradní rodinnou péči. (Procházka, 2012, s. 113)

- **Afunkční rodiny** - znamenají ohrožení žádoucího vývoje dětí. Reprezentují rodiny, v nichž jsou přítomny patologické jevy. Rodiče nejeví o své děti zájem, dokonce se k nim chovají s nenávisť. V takových případech je nezbytný odchod dítěte do dětského domova nebo zprostředkování náhradní rodinné péče, což je v kompetenci soudu. (Helus, 2007, s. 152 - 153)

Matoušek vytvořil typologii rodin podle toho, jak jsou schopny se vypořádat s obtížnými životními situacemi. Jednotlivé typy rodin na sebe navazují a znázorňují snižující se soběstačnost při řešení svých potíží a tedy nutnost pomoci ze strany pracovníků pomáhajících profesí.

- **Perfekcionistické rodiny** - jeden nebo oba rodiče kladou extrémní důraz na jednání předepsané normami a morálkou. Jejich nedodržení vyvolává úzkost. Od členů této rodiny se očekává dosažení úspěchu při každé příležitosti. V případě, že se v rodině vyskytnou problémy, sama rodina je aktivní při hledání pomoci u příslušných institucí, se kterými spolupracuje.
- **Nepřiměřené rodiny** - se vyznačují nezralostí, rodiče si se svými problémy nejsou schopni poradit sami a vyhledávají pomoc zpravidla v širší rodině, případně u pracovníků poskytujících sociální služby. Dospělí neumí zhodnotit svoji situaci a někdy si ani neuvědomují, že se již dostali do problémů. Mají potíže se získáváním finančních prostředků pro rodinu, s jejich nakládáním, s výchovou a péčí o děti.
- **Egocentrické rodiny** - navenek působí velmi reprezentativně, na čemž si také zakládají. Obvykle je jeden z rodičů, častěji otec, případně oba, zaměřen na svou kariéru. Manželství je neuspokojivé, obvykle s přítomností násilí, které se však před okolím tají. U dětí může být problém s docházkou do školy, mohou se objevit psychické potíže. Instituce, které zajišťují pomoc, bývají takovými rodinami využívány k dosažení individuálního zisku.
- **Asociální rodiny** - patří mezi rodiny vyznačující se agresivním a delikventním chováním, s absencí odpovídajícího propojení s běžnou společností v sociální oblasti a sféře hodnot. Své potřeby naplňují i za cenu porušení právních norem. Vazby v rodině nejsou stabilní, rodiče jsou schopni se svých dětí vzdát a postoupit

je k osvojení. Často zanedbávají jejich péči a někdy dochází ke zneužívání dětí. Dospělí bývají závislí na návykových látkách, pravidelně nedochází do zaměstnání a jejich děti jsou pod dohledem státních orgánů. (Matoušek et al., 2008, s. 194 - 195)

2.3 Vliv rodinného prostředí na jedince

Rodinné prostředí se váže k určitému prostoru, tedy rodinnému domu nebo bytu, zkrátka místu, v němž jsme dali základy vzniku své rodiny, čili měli, vychovávali a pečovali o své děti. Tato podoba rodiny, ve které žijí rodiče s dětmi nebo také prarodiči, představuje stabilní jednotku společnosti. (Procházka, 2012, s. 101 - 102)

Utváření osobnosti ovlivňuje vedle dědičnosti, výchovy a formování sebe sama právě prostředí, které zaujímá nenahraditelné místo. Primární pozice ve výchově náleží prostředí rodinnému, protože zprostředkovává jako první sociální zkušenosti, příklady sociálních rolí a vzory výchovných stylů dítěte. (Bakošová et al., 2005, s. 30) Rodina je přirozeným prostředím, které jako první umožňuje dítěti, aby přišlo do kontaktu a seznamovalo se s prostředím sociálním. (Čábalová, 2011, s. 196)

Kvalita vztahů mezi členy rodiny, jejich vzájemné interakce a výchovný styl praktikovaný rodiči, vytváří prostředí rodiny, její sociálně-psychologickou atmosféru, která může mít veselou, optimisticky laděnou podobu, ale také neradostný, až depresivní charakter. Přitom pro dítě představuje harmonické rodinné prostředí a bezpečí domova stabilní základnu, což má zásadní význam pro výchovu i budoucí život dítěte. Domov se stává bezpečným tehdy, pokud vedle podpory a empatie je současně místem, kde fungují určitá, všemi členy rodiny respektovaná, pravidla. (Laca, 2011, s. 82 - 83)

Kraus si při analýze rodinného prostředí, v němž se za nejvýznamnější považují nemateriální podmínky, všímá následujících aspektů:

- **Demograficko-psychologické faktory rodinného prostředí** - se zaměřují na dvě oblasti: rodinnou strukturu, tedy zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou, počet dětí, kdy v současné době mnoho rodin preferuje mít pouze jedno dítě a také

věkovou diferenciaci mezi členy rodiny. Druhým aspektem je vnitřní stabilita rodiny, kde v centru zájmu stojí vztahy mezi rodiči a dětmi.

- **Materiálně-ekonomické podmínky rodinného prostředí** - jsou závislé na faktu, zda jsou oba rodiče zaměstnáni, jaká je jejich profese, dále bytové podmínky a materiální vybavení domácnosti. Finanční možnosti rodičů pro zajištění dětí, včetně zájmových aktivit a míra spotřebního chování, ve které se projevuje životní styl rodiny.
- **Kulturně-výchovné aspekty rodinného prostředí** - životní styl rodiny, zejména způsob trávení volného času, hodnoty preferované členy rodiny, hodnotová orientace a dosažené vzdělání rodičů. V neposlední řadě také stupeň pedagogizace prostředí rodiny a další podmínky, na základě kterých se formuje postoj dítěte k životu, práci, vzdělání, k druhým lidem nebo třeba kultuře. (Kraus, 2008, s. 86 - 87)

Rodinu lze považovat za primárního činitele, který dává základ hodnot a norem pro společnost. Učí dítě žít společenským životem v prostředí, ve kterém se narodilo a vyvíjí. Prostřednictvím výchovy v rodině dítě poznává mravní zákony, tradice, zvyky i chování, které je zakázané a společensky nepřípustné. Dítě je vedeno k tomu, aby rodiče přijímalo a uznávalo, pokud tomu tak není, zpravidla je trestáno. (Výrost, Slaměník, 2008, s. 50)

V prostředí rodiny lze zaznamenat určité faktory mající souvislost se sociálními a výchovnými problémy, které částečně korespondují s aspekty uvedenými profesorem Krausem:

- **Struktura rodiny a její konstelace** - tím se myslí, zda se jedná o rodinu úplnou sestávající z manželů, u nichž jde o první uzavřené manželství, vlastních rodičů dětí a partnerů, jejichž manželství skončilo rozvodem. Dále rodinu neúplnou, tvořenou matkou a dítětem či dětmi nebo otcem a dětmi, kdy důvodem žití bez partnera je jeho úmrtí, rozvod, neuzavření manželství. Autor do neúplné rodiny řadí i rodinu složenou z partnerů, kteří neuzavřeli sňatek. Zde vidí riziko v nestabilitě. V současné době jsou časté rodiny smíšené, které utvořili partneři mající děti z předchozích manželství či partnerských svazků.
- **Postavení rodiny ve společnosti** - zajištění rodiny po materiální a finanční stránce, stupeň vzdělání a kulturní úroveň, včetně sociálního statusu rodiny. Postavení

rodiny ve společnosti se váže také na životní styl, preferované hodnoty, jejich hierarchii, čas věnovaný dětem a možnosti finančního zajištění potomků.

- **Osobnostní charakteristika a věk jednotlivých členů rodiny** - výchovné problémy předurčují faktory jako je nezralost osobnosti, závislostní chování rodičů a jejich kriminalita, věk, charakter, zdravotní stav. Determinanty výchovných problémů se však netýkají jen rodičů, ale i sourozenců nebo dalších členů rodiny.
- **Kvalita manželského vztahu** - kvalitní manželský vztah představuje vzor pro děti v oblasti vztahů a rodičovských přístupů. Vztah manželů má zásadní dopad na rodinnou atmosféru. Odborníci uvádí, že uspokojivý a fungující manželský vztah je významnější, než vztah mezi rodiči a dětmi.
- **Rodičovská láska a vztahy mezi členy rodiny** - na štěstí, radostné atmosféře a dobrém fungování rodiny se musí podílet celá rodina, tedy všichni její členové. Je důležité, aby rodiče věnovali svým dětem dostatečnou pozornost, zájem, byli pečliví a ve zdravé míře kontrolovali aktivity dětí. Důležitý je také společně trávený čas. Tím dávají rodiče dětem znát, že je mají rádi. (Laca, 2011, s. 84 - 86)

Nesmírný význam je právem připisován rodině, v níž jsou přítomni oba rodiče. Tato podoba rodiny je považována za ideální. Bohužel ne vždy tomu tak je. Děti si berou příklad ze svých rodičů, jejich vztah jim poskytuje vzor, který je ovlivňuje při vytváření jejich vlastních vztahů, proto by měl být kvalitním modelem. Děti by měly vyrůstat v prostředí, kde funguje vzájemná podpora, citové zázemí, uspokojivé vztahy se členy širší rodiny a okolím, včetně kooperace v rámci rodiny. Jestliže je manželství rodičů ukončeno rozvodem, ne vždy to znamená trvalé následky ve vývoji dítěte. (Sobotková, 2001, s. 134)

Rodiče si musí uvědomit, jaký domov a atmosféru po stránce citové v rodině vytváří. Ta není závislá jen na tom, jaký vztah mají rodiče ke svým dětem, ale také na vztazích s lidmi z jejich okolí a především na vztahu, který mají rodiče mezi sebou jako partneři. Mezi primární psychické potřeby dítěte patří bezpečný domov. Naopak prostředí, ve kterém převládá citový chlad a nevlídná, napjatá atmosféra, není pro dítě vhodné. Potom je lepší ho z takového prostředí vyjmout a poskytnout mu kvalitnější. (Matějček, 1992, s. 153)

3 ŽIVOTNÍ STYL SOUČASNÉ RODINY

Společenské podmínky, životní styl, postoje, hodnoty a názory se mění v současné době rychleji, než tomu bylo dříve. Každá generace získává odlišné zkušenosti životem ve společnosti, což přináší obtíže a komplikace ve výchově a porozumění mezi generacemi. Jiné názory zastávají prarodiče, rodiče a děti. Ani během života člověka nezůstávají podmínky ve společnosti neměnnými, ale jedinec se musí být schopen na změny adaptovat a současně vyhodnotit, kdy je dobré zůstat u trvalých hodnot, které se projevují v jeho životním stylu. (Čáp, Mareš, 2007, s. 58)

Podle Možného nelze považovat životní styl za něco individuálního, jak ho v dnešní době většinou vnímáme. Nikdy tomu tak nebylo. V tradiční společnosti člověk neuvažoval o tom, že by byl jedinečnou osobností a nikdo se mu takovou myšlenku ani nesnažil vnutit. (Možný, 2002, s. 145)

Za tradiční rodinu lze považovat takovou, kde zaujímá dominantní postavení otec v roli hlavy rodiny. Charakteristické je společné soužití rodičů, dětí a prarodičů, tedy více generací pohromadě. V rodině je patrná hierarchie rolí, jednotliví členové se vzájemně doplňují. Smyslem a účelem rodiny je mít a vychovávat děti. (Petrusek, 2009, s. 94)

Přítomnost mnoha dětí a sdílení jednoho rodinného domu nebo bytu více generacemi neumožňovalo rodičům, dětem ani dalším členům rodiny mít dostatek soukromí, ale přinášelo jim pozitivum v podobě zastoupení rodičů v jejich výchovných rolích, například babičkou. Demokratizace společnosti však nutně nepřinesla ve všech rodinách změnu životního stylu, hodnot a hodnotové orientace. Některé rodiny se přiklánějí ke konzumnímu stylu života, potřebují něco „mít“ a vlastnit, pro jiné je naopak potřebné samotné „bytí“, jak definoval Fromm. (Čáp, Mareš, 2007, s. 61 - 63)

Dříve se děti učily především od rodičů, dcery domácím pracím a ženským rolím od matky, otcům náleželo seznámit syny s mužskými rolemi a úkoly, a to jak v oblasti rodiny, tak ve sféře práce. V současné době tuto úlohu přejímají výchovné a vzdělávací organizace. (Havlík et al., 1996, s. 68)

Negativní stránku tradiční rodiny lze spatřovat v tom, že žena i děti byly v područí muže nebo se tak musely chovat alespoň navenek. Manželkám se někdy podařilo najít způsob, jak s manželem manipulovat, aby dosáhly svého. Děti však v rodině nezůstávaly příliš dlouho. Jakmile měly možnost, odešly. Nerovné postavení žen a mužů bylo v tradičních, patriarchálních rodinách zdrojem konfliktů a mělo neblahý vliv na osobnost obou manželů. (Čáp, Mareš, 2007, s. 61)

Proměna české a vůbec evropské rodiny s sebou přináší změny v podobě sníženého přijímání rodinných hodnot, změnu velikosti rodiny, její struktury a kvality vztahů. Objevují se nové formy rodinného soužití, dříve neakceptovatelné, vztahy v rodině jsou méně pevné a nestabilní, dělba práce je jiná, než tomu bylo v rodině tradiční. (Bakošová, 2008, s. 93)

Výchova a péče o malé děti představuje velmi náročné období pro rodinu. V důsledku zásadních změn v životním stylu vzniká mnoho situací vyvolávajících u rodičů stres. Na druhé straně jim však děti dávají příležitost k tomu, aby na sobě pracovali, protože změna partnerského vztahu na rodičovský, je velkou výzvou. (Plaňava, Pilát, 2002, s. 153)

3.1 Charakteristika současné rodiny a její životní styl

„Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy.“ (Možný, 2002, s. 25)

Sociální život české společnosti a tedy i české rodiny patřil několik staletí k západnímu typu, včetně reprodukčního chování. Vstup do manželství se uskutečňoval ve vyšším věku, z toho plynulo i pozdější početí dětí. Proces modernizace české rodiny s sebou přinesl značný nárůst rozvodového chování a snížení počtu porodů. (Možný, 2002, s. 22 - 23)

Především ve dvacátém století rodina prošla výraznými změnami a stala se rodinou demokratickou, v níž je vztah mezi mužem a ženou partnerský a lze říci, že i rovnoprávný, což se vztahuje také na děti. Demokratická rodina se však potýká s jinými potížemi. Ženy

pracují a tak jsou díky svému zaměstnání ekonomicky relativně soběstačné, což zvyšuje i jejich sebevědomí. Z druhé strany jim však většinou nebyla starost o domácnost a péče o děti v plném nebo většinovém rozsahu. (Čáp, Mareš, 2007, s. 61)

Rodiče často tráví většinu času v práci, což má negativní dopad na fungování rodiny, zejména tam, kde jsou přítomny malé děti. Přitom období, kdy jsou děti v útlém nebo předškolním věku, je nevratné a velmi významné, protože se mimo jiné formuje přístup dítěte k sobě samému, blízkým lidem a ke světu, který může být založen na důvěře, ale také nedůvěře. (Kovařík, Šmolka, 1996, s. 39)

Děti si utváří životní styl po vzoru rodičů. Každá rodina má svůj způsob života a s tím souvisí také trávení volného času a vztah k němu. To je ovlivněno typem rodiny a jejího soužití, počtem členů a s tím souvisí i množství dětí, věková struktura rodiny, styl výchovy a další. Vedle toho patří mezi významné faktory také volnočasové aktivity rodičů, jejich vzájemná tolerance vůči koníčkům, možnost a ochota vynaložit určitou finanční částku na zájmy své i svých dětí. (Pávková et al., 2002, s. 30)

Na rodinu a její fungování má nesmírný vliv demografický vývoj. Počet dětí v rodině se snižuje, naproti tomu se však zvyšuje množství těch dětí, které se narodily mimo manželství nebo si prošly rozvodovým procesem svých rodičů. Vícegenerační soužití se stává problematickým. Často je také narušena reprodukční, sociokulturní a pečovatelská funkce rodiny. (Havlík, Kořa, 2007, s. 40)

V odborné veřejnosti se velmi frekventovaně diskutuje o krizi současné rodiny. Někteří autoři naopak uvádí, že tomu tak není. Problém spatřují v tom, že rodina je přetížena v důsledku:

- Neúměrných nároků, které jsou na ni kladeny, a to jak ze strany společnosti, tak ze strany jednotlivců.
- U zrodu téměř všech problémů stojí velká zátěž rodiny a jejich členů.
- Stát nevykládá dostatečné investice, ale má ve vztahu k rodině mnohá očekávání. (Dzivý Balúchová, Kocová, 2010, s. 217)

Tvrzení, že se současná rodina nachází ve velké krizi, vyvrací i Kovařík. Rodinné soužití má v dnešní době různé podoby, avšak manželský svazek stále převládá. Rodina, která vznikla na základě sezdání partnerů, u nichž se jednalo o manželství první, reprezentuje tradiční model rodiny, který je v současné společnosti i nadále nejvíce zastoupen. (Kovařík, Šmolka, 1996, s. 38)

Diferenciace životního stylu českých rodin je dána mírou dosaženého vzdělání, finančním zajištěním, hodnotami, které takové rodiny vyznávají a tradicemi. Životní způsob rodin zaznamenává proměny také v souvislosti s časem. Dochází ke změně tradičních rodinných rolí, kdy péče o domácnost byla výhradně záležitostí ženy a role mužů byla spatřována v materiálním zajištění členů rodiny. Mění se i představa společnosti o podobě současné rodiny. Stát navíc vůči rodinám přijímá určitá opatření, předpokládá, že rodiče dítě připraví pro vstup do školy a nepovoluje jim dítě hrubě trestat. (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 122 - 123)

Na základě výzkumných zjištění lze konstatovat, že současná rodina má odlišnou podobu, než měla rodina tradiční, což však nutně nepřináší jen negativní jevy. Otcům se nabízí možnost se ve větší míře angažovat v péči o děti. Mohou nastoupit na mateřskou dovolenou, stejně jako ženy. (Procházka, 2012, s. 116 - 117)

Podle Krause se současná rodina vyznačuje těmito znaky:

- **Demokratizace uvnitř rodiny** - s sebou přináší změnu v sociálních rolích rodičů, především muž pozbyl své dominantní postavení v rodině, které mu dříve náleželo. Ženě to přineslo nabytí určitých práv, současně však také povinností, které byly původně záležitostí muže. Proměnou prošel i vztah mezi rodiči a dětmi, kteří se stávají ve větší míře partnery participujícími na rodinném životě. Dítě pozoruje své rodiče, jak si počínají v partnerském vztahu, ten se mu stává modelem. Přítomnost obou rodičů má pro dítě nesmírný význam.
- **Izolovanost rodiny** - vztahy se sousedy se již netěší takové oblibě, vícegenerační soužití není příliš obvyklé a člověk se v dnešním uspěchaném světě, ovládaném technikou a médii, snaží odpočinout v kruhu rodiny.
- **Nižší počet členů rodiny** - rodina je vystavena ztrátě stability v důsledku narůstajícího množství žen, které žijí samy spolu s dětmi a zvyšujícím se počtem

domácností s jedním členem. Nestabilita rodiny také souvisí s jejím uzavíráním se před okolním světem. S tím je spojená absence vazeb na širší společnost a v případě vzniku problémů v rodině se s nimi musí být rodina schopna vypořádat sama.

- **Dezintegrace** - stále častějším jevem v rodinách je absence společného trávení volného času, který byl dříve využíván k rozhovorům o tom, co který člen rodiny prožil, co ho trápí nebo s čím potřebuje poradit. Výjimečné nejsou ani případy, kdy se příslušníci rodin pouze potkávají nebo spolu nekomunikují. Navíc některé manželské páry si budují vedle života se svou rodinou ještě další, paralelní. Děti si pak žijí způsobem, jaký uznají za vhodný.
- **Pracovní vytížení rodičů** - výrazně ovlivňuje životní styl rodiny. Nadměrné pracovní zatížení rodiče značně vysiluje a ubírá jim volný čas potřebný pro děti. Těm svoji absenci v prostředí domova vynahrazují materiálně a přísunem finančních prostředků v podobě kapesného, což má nepříznivý vliv na charakter dětí, systém hodnot a rovněž může být spouštěcím mechanismem deviantního chování.
- **Dvoukariérový model současné rodiny** - se stává vcelku běžným v důsledku zvyšování vzdělání a růstu kvalifikace žen, které logicky vede také k jejich zaměstnanosti. V některých případech to však může způsobit destrukci rodiny.
- **Vysoká míra rozvodovosti** - podle statistik v České republice končí každé druhé manželství rozvodem. Ten již není současnou společností vnímán jako stigmatizující, stále však platí, že může mít negativní vliv na zdravý duševní vývoj dítěte. Zvláště v případech, kdy rodiče pojmu rozvod jako otevřený boj. Dítě může nabýt představu, že je příčinou rozvodu. Nelze u něho pak vyloučit vznik psychické poruchy či přetrvávající problémy při navazování vztahů, promiskuitní nebo deviantní chování.
- **Rozdílnost mezi rodinami podle socioekonomické úrovně** - mnoho mladých rodin se dostává do finančních potíží, které se snaží vyřešit prostřednictvím půjček a ne vždy jsou schopny je následně splácet. Stává se poměrně častým jevem, že děti se srovnávají podle materiálního zajištění rodiny, například jaké oblečení to které dítě nosí a podle toho navazují i přátelství. Děti ze sociálně slabých rodin se pak mohou stát obětí šikany. (Kraus, 2008, s. 83 - 86)

Jiní odborníci zastávají názor, že u současné rodiny lze zaznamenat vzrůstající závislost na státu a naopak eliminaci těsných vazeb k příbuzným a menší míru závislosti manželů na rodině. (Singly Francois de, 1999, s. 10)

Tradiční podoba ekonomické funkce rodiny se značně proměnila. Současná rodina již nezajišťuje své staré členy, kteří zpravidla nejsou závislí na dobrovolné péči ze strany své rodiny, protože pro ně existuje systém sociálního zabezpečení. Ve chvíli, kdy mají děti vlastní rodinu a opustí rodinu orientační, žijí jejich rodiče převážně sami. Již není příliš obvyklé, aby děti s vlastní prokreační rodinou sdílely domácnost společně se svými rodiči. (Havlík et al., 1996, s. 68)

Počet členů v rodině se snižuje, stále častější je model, kdy mladá rodina bydlí samostatně ve své domácnosti, sama hospodaří a nakládá s finančními prostředky, i když sdílí společné bydlení. V důsledku finanční náročnosti takového způsobu bydlení můžeme očekávat, že rodiny nebudou mít na výběr a rozhodnout se pod tlakem okolností ke sdílení bydlení s další rodinou v rámci jednoho domu. (Kovařík, Šmolka, 1996, s. 38)

Helus uvádí, že současnou rodinu charakterizují určité rysy, které tradiční rodiny neměly. Současné rodině připisuje následující znaky:

- **Nukleární** - neboli jádrová rodina, která se skládá pouze z pár jedinců žijících společně v intimním vztahu. V jádru takové rodiny stojí manželská nebo partnerská dvojice bez ohledu na to, zda je spojena manželstvím či nikoliv.
- **Manželská** - manželé jsou nejen partnery, ale také rodiči svých dětí. Matka a otec se starají o své potomky, případně děti z dřívějšího manželského svazku nebo děti, které přijali do náhradní rodinné péče.
- **Dvougenerační** - čili rodina, ve které je zastoupena generace rodičů, tedy matky, otce a generace dětí.
- **Intimně vztahová** - vzhledem k tomu, že představuje soukromý prostor, v němž jsou členové rodiny spjati vzájemnými citovými vztahy, starostlivou péčí a řešením společných problémů.
- **Privátní individualizace** - jednotliví členové rodin se mohou a také musí rozhodovat sami, s tím je ale spojena vlastní zodpovědnost. Individualizace dává prostor pro rozvoj osobnosti jedince, současně však může přinést i negativní

důsledky pro člověka samotného, ale i pro celou rodinu. V podobě prosazování sebe sama, sobectví a neohleduplnosti. (Helus, 2007, s. 137 - 139)

Durkheim se domníval, že ke své rodině máme těsné vazby z toho důvodu, že jsme spojeni silným poutem a vztahy ke svému otci, matce, k dětem a své ženě. (Singly Francois de, 1999, s. 11)

Podle evropského výzkumu hodnot z roku 1999 akcentovala většina dotázaných českých žen i mužů účast žen na trhu práce jako způsob dosažení jejich nezávislosti. Důsledkem je pak ale pokles kapacity žen k mateřství. Zvýšená pozornost je také věnována stále více rozšířenému nesezdanému soužití partnerů. Odborníci zvažují důsledky nových trendů jako je rozbití tradičního chápání mateřství a proměna hodnoty dítěte ve smyslu rozhodnutí mít dítě. Tradiční manželství je považováno za hodnotu. Představuje startovací bod pro páry, které se rozhodly mít děti. Již mnoho generací zastává názor, že dítě potřebuje domov, kde budou zastoupeni oba rodiče. (Mareš et al., 2004, s. 63 - 65)

Ženy, ale i muži v dnešní moderní době touží po dítěti. Jejich touha vychází také z ochoty dítě mít. Rodičovství představuje hodnotu pro jednotlivce. Hodnota rodičovství může být samozřejmě odlišná pro rodiny nebo komunity. Při výzkumech odborníci soustředili svůj zájem na to, jakou hodnotu spatřují ženy v mateřství a zjistili, že pro mnohé z nich představuje smysl života a podstatu ženské identity. (Mareš et al., 2004, s. 66 - 67)

Možný realizoval výzkum, ve kterém mimo jiné zjišťoval přístup žen a mužů k rodičovství. Obě zkoumané skupiny spatřovaly pozitivní stránku rodičovství např. v tom, že výchova dětí pomáhá člověku, aby si uvědomil, co je v životě skutečně významné a zásadní. Dále souhlasily s tvrzením, že děti znamenají pro partnerský, manželský svazek, radost a požehnání. Díky dětem člověk nikdy netrpí pocitem osamění. Děti jsou obdivuhodné tím, jak upřímně mají rády své rodiče, a jak jim jsou věrné. Současně soudí, že pokud v partnerství chybí dítě, nemůže být nikdy skutečně naplněné a šťastné. Když rodič cítí, že ho dítě potřebuje, nelituje vynaloženého úsilí a námahy, která je s dětmi spojená. (Možný et al., 2008, s. 67 - 68, 95 - 96)

Mladí lidé si při zvažování, zda se stanou či nestanou rodiči, uvědomují také negativní stránky a omezení, která jsou s rozhodnutím mít dítě spojená. V podstatě kalkulují, co budou muset ve svém dosavadním způsobu života změnit, obětovat, jaký dopad bude mít takové rozhodnutí na jejich životní styl. Především je spojené s nutností dlouhodobě podřídit volný čas a nakládání s ním potřebám dítěte. Některé páry nahlíží na dítě jako na překážku v jejich možné kariéře. Častěji tak uvažují ženy, protože zpravidla jsou to ony, které zůstávají doma, aby pečovaly o dítě. Dalším faktem, který mluví v neprospěch při rozhodování mít dítě, je ekonomická náročnost. Ženy někdy trpí obavami, zda dítě nenaruší stabilitu jejich vztahu s partnerem. Někteří zvažují, jestli je vůbec rozumné přivést dítě na svět, ve kterém neexistují žádné jistoty. (Helus, 2007, s. 144 - 145)

3.2 Hodnoty a hodnotová orientace rodiny

Každý člověk má svůj vlastní vnitřní svět, v němž mají některé věci význam, jinými naopak pohrdá, něco si velmi přeje. Jeho svět nebývá však vždy pochopen a akceptován, dokonce může vést ke konfliktům s jinými lidmi. (Kučerová, 1996, s. 68)

„Hodnoty jsou objektivní přírodní a společenské jevy hmotné či duchovní povahy, které slouží k uchování a rozvoji základních vztahů mezi člověkem a společností, člověkem a přírodou, k uchování a rozvoji samotného lidského života.“ (Výrost, Slaměnik, 2008, s. 152)

Dorotíková definuje hodnoty jako představy člověka o tom, co potřebuje k životu, aby byl kvalitní, o co se má snažit a z čeho má vycházet. Hodnoty jakými jsou láska, pravda, estetika či mravy, utváří osobnost člověka žádoucím směrem. Vzhledem k tomu, že hodnoty tvoří člověk, může se dopustit jejich znehodnocení či zničení. (Dorotíková et al., 1999, s. 38)

Hodnota se stává hodnotou proto, že je pro člověka významná a žádoucí. Prostřednictvím hodnot naplňuje jedinec svoje potřeby a zájmy a lze říci, že vypovídají o jeho mravních, sociálních a estetických ideálech a normách. (Kučerová, 1996, s. 65) Jedinec však může

považovat za hodnotu i objekt, který je pro něho podstatný, ze společenského hlediska jej však nelze přijmout. (Řezáč, 1998, s. 60)

Význam hodnot je pro chování člověka nesmírný. Systém hodnot se formoval pod vlivem zobecněné zkušenosti společnosti a civilizace vůbec. Mění se v důsledku změny společenských podmínek, duchovních i materiálních. (Sak, 2000, s. 37 - 38) Proměna společnosti, její vývoj, krize, změny ekonomických, politických a sociálních podmínek vedou k rozkladu hodnot a norem, které byly dlouhodobě uznávány a respektovány a zároveň vzniká situace, kdy chybí normy a hodnoty nové. Může mít krátkodobý či dlouhodobý charakter a odborně je označována za anomii. (Havlík, Kořa, 2007, s. 39)

Životní styl se začíná vyznačovat individualismem, lidé mají sklon žít ze dne na den. (Kraus, 2010, s. 13) Mladá generace připisuje velký význam penězům a materiálním hodnotám, chce si užívat a vlastnit to, čím jiní nedisponují, hodnota práce a spolupráce však klesá. Tomu je třeba ve výchově, jejíž součástí jsou i hodnoty, věnovat pozornost. (Havlík, Kořa, 2007, s. 38)

Jesenský uvádí, že hodnoty je možné dělit různým způsobem. Zásadní význam připisuje členění hodnot na dobro a zlo, které vychází z etiky. Vedle toho rozlišuje v současné společnosti dvě základní hodnoty:

- „mít“ - vyznačuje se touhou po majetku, chtěním disponovat s lidmi a věcmi ve smyslu svého vlastnictví. Takový druh hodnot vyznává současná moderní společnost preferující konzum místo kulturních hodnot.
 - „být“ - pro tento druh hodnot je typické umění vcítit se do druhého člověka, solidarita a silná motivace poznávat nové. Jedná se o protiklad hodnoty „mít“.
- (Jesenský, 2000, s. 36 - 37)

Hodnotová orientace člověka se formuje během jeho života, a to jak vlivem vrozených dispozic, tak vnějších vlivů. (Kraus et al., 2001, s. 153) Jedinec je ve svém jednání a prožívání ovlivněn hodnotami, se kterými se vnitřně ztotožnil. Interiorizace hodnotové orientace člověka je předurčena výchovou, ale také zkušenostmi ze života, ať už jeho osobními nebo předanými od jiných lidí. (Výrost, Slaměník, 2008, s. 152)

V této souvislosti je třeba zmínit, že hodnotová orientace rodiny a školy bývá protikladná od hodnot prezentovaných v médiích a současně hodnot skupin vrstevníků, které jsou změněny vlivem médií. Výchovný proces tak musí čelit hodnotám, které jsou právě módní. (Havlík, Kořa, 2007, s. 37)

Jedinec si vedle hodnot, které přijal nebo je získal vrozenou cestou, utváří vlastní systém hodnot. Snaží se disponovat pozitivními hodnotami, opatruje je, aby je nepozbyl a staví se proti těm negativním, jež by ho mohly ohrozit. Kučerová definuje hodnoty podle oblastí, ve kterých jedinec prožívá sebe i svět takto:

- **Hodnoty přírodní** - se skládají z životních a sociálních hodnot. **Hodnoty sociální** jsou charakterizovány touhou člověka po citu, tedy být milován a milovat, stát se součástí kvalitních vztahů mezi lidmi, prvotně vztahů rodinných. Zároveň je přítomna potřeba uznání, úspěchu a vlastního uplatnění. **Životní hodnoty** prezentují nejcennější hodnotu, kterou člověk má, a sice život. Bez něho by nemohl uskutečnit své hodnoty, proto mají největší intenzitu. Dále do této skupiny náleží zdraví, vitalita, fyzická kondice a naplnění potřeb smyslů.
- **Hodnoty civilizační** - vychází se společenského uspořádání rodů, rodin a národů, dále zahrnují prostředky komunikace, tedy písmo, řeč, techniku, poznání a zkušenosti celé společnosti, vědy.
- **Hodnoty duchovní** - reprezentují kulturu, vnitřní bohatství osobnosti člověka, pravdu, krásu, dobro, potřebu nalézání smyslu. Duchovní hodnoty se formují v oblasti morálky a mravů, sebereflexe, citových hodnot, postihují také potřebu sounáležitosti s druhými lidmi, souladu se sebou samým a mnohé další. (Kučerová, 1996, s. 72 - 73)

Dorotíková uvádí, že je nezbytné podporovat hodnotu rodiny a rodinného soužití, ochotu plnit povinnosti, které náleží rodičům a dětem mezi sebou navzájem, důvěru, lásku a péči. (Dorotíková et al., 1999, s. 51) Je třeba, aby si rodiče uvědomili, jakou hodnotu dítě pro rodinu představuje. V souladu s tímto vědomím by se potom měli chovat, dělat pro dítě vše, co je v jejich silách, odpouštět, pokud je to třeba a k užítku dítěte i rodiny a kriticky nahlížet na sebe samé, když už vznikne konfliktní situace. Pro dítě jsou potřební a důležití oba rodiče, kteří však musí plnit výchovnou roli kvalitně, ve vzájemné shodě a při funkčních a vřelých vztazích. (Matějček, 1992, s. 152 - 153)

Podle Frankla jsou hodnoty součástí běžných životních situací, v rámci kterých si je jedinec naplňuje. Tím se stává jeho život smysluplným. Současně hodnoty dělí následujícím způsobem:

- **Tvůrčí hodnoty** - tvůrčí činnost umožňuje jedinci seberealizaci, je přínosem pro druhé lidi a díky tomu získává život člověka smysl.
- **Zážitkové hodnoty** - jedinec je účastníkem různých vztahů s lidmi a společností vůbec. Jestliže jsou tyto vztahy opravdové, znamenají pro člověka velký přínos.
- **Postojové hodnoty** - se orientují na sebeúctu vycházející z postojů, které jedinec má vůči světu, bez toho aniž by se zabýval otázkou, jak bude jeho postoj přijímán. (Řezáč, 1998, s. 61)

Lze říci, že většina lidí si velmi přeje, aby se jim dostalo projevu uznání, což je považováno za základní hodnotu a potřebu člověka, obdobně je tomu v případě potřeby jistoty. Hodnotu představuje také pochvala, vyjádření souhlasu nebo projevená sympatie, která pro člověka reprezentuje hodnotu především, pokud je zprostředkována lidmi, ke kterým má jedinec citový vztah nebo je považuje za svůj vzor a chová k nim respekt. Kladné reakce a zpětnou vazbu člověka na jednání a postoje druhých lze označit za sociální hodnoty, prostřednictvím nichž pociťuje jedinec zvýšení vlastní hodnoty. (Nakonečný, 1996, s. 114 - 115)

Hodnotovou orientaci lze označit za způsob ukazující, jak a proč konkrétní skutečnosti ovlivňují jedince, a jak hodnoty a jejich systém zaměřuje jednání člověka určitým směrem. (Vaňurová, Mühlpachr, 2005, s. 33)

Za významnou typologii hodnotových orientací lze považovat tu od německého psychologa Sprangera, který ji vytvořil na základě hodnot upřednostňovaných jedincem:

- **Sociální hodnoty** - altruistické chování, láska a přátelství jsou hlavními hodnotami.
- **Ekonomické hodnoty** - důraz je kladen na přínos, zachování sebe samého.
- **Teoretické hodnoty** - významné je nalézání pravdy a dosažení poznání.
- **Estetické hodnoty** - touha po harmonii a kráse.
- **Náboženské hodnoty** - představuje soulad s Bohem.
- **Politické hodnoty** - zaměřeny na ovlivňování jiných lidí s cílem získat nad nimi moc. (Duffková et al., 2008, s. 126)

Proces, kdy člověk přejímá hodnotový systém společnosti, je jak individuální, tak společenský. Individuální proces představuje osobité osvojování systému hodnot, společenský proces je pak určen dynamikou hodnotového systému společnosti. Propojení systému hodnot člověka a společnosti dovoluje socializaci jedince a zároveň nebrání tomu, aby zůstal autentickým. Formování hodnot a hodnotové orientace člověka se uskutečňuje také pod vlivem osobní zkušenosti. (Sak, 2000, s. 38)

Hodnotový systém člověka se utváří během sociálního zrání, kdy se jedinec ztotožňuje s určitými hodnotami. Na hodnotovém vývoji osobnosti se podílí dva subjekty, jedinec a společnost, která působí:

- **Intencionálně** - společnost záměrně usiluje o zvnitřnění hodnot jedincem, které na něho postupuje. To je současně cíl výchovy, pokud se jedná o problematiku hodnot. Takové působení předně náleží rodině, škole a organizacím zaměřeným na volný čas. Mezi těmito subjekty může panovat shoda, jejich cílem je tedy interiorizace totožných hodnot. Obvykle však mezi nimi dochází k rozporu.
- **Funkcionálně** - jejím cílem a záměrem není, aby člověk přijal a zvnitřnil určité hodnoty. Je dobře známo, že formování axiologického systému dětí ve větší míře ovlivňuje funkcionální působení než intencionální výchova ze strany rodičů nebo pedagogů. Hodnoty jsou potom dětem zprostředkovány prostřednictvím způsobů jednání rodičů v běžných denních situacích a zvláště pak v situacích krizových. (Sak, 2000, s. 38 - 39)

Od současné rodiny se očekává, že bude schopná tolerovat a uznávat individuální zvláštnosti osobnosti, včetně respektování diferenciací psychiky žen a mužů, která se projevuje v odlišných variantách toho, čím které pohlaví může přispět do rodinného života. Velký důraz se klade na emoční spokojenost rodičů a samozřejmě také dětí. Jedná se o zásadní kritérium pro posouzení funkčnosti rodiny. (Matoušek, 1997, s. 41)

Děti zprostředkovávají rodičům nové podněty, jsou vázáni citovým poutem, což je zdrojem pocitu jistoty. Díky dětem se rodiče cítí být přínosem a uvědomují si vlastní hodnotu, kterou mají pro společnost. (Matějček, 1992, s. 29)

Společnost, rodina a především žena vždy spatřovala významnou hodnotu v dítěti. V současné době se však role matky dostává do střetu s alternativním životním stylem a zvyšuje se počet žen, které děti nemají. (Plaňava, Pilát, 2002, s. 159) Předpokládá se, že citovou hodnotu představuje dítě pro rodiče a společnost ve chvíli, kdy rodina dosáhne určitý stupeň ekonomické úrovně. Tím neřeší existenční problémy a dítě není vnímáno jako přítěž. Naopak je hodnotou a naplněním duševních potřeb svých rodičů. (Matějček, 1992, s. 41)

Rodina preferuje určité hodnoty, ty se projevují také ve způsobu, jakým rodiče děti vedou a vychovávají. Ne vždy však existuje soulad mezi propagovanými normami a těmi, které jsou všeobecně uznávané. V případě, že rodiče zakazují dítěti nějaké chování a sami se tak chovají, vedou dítě k tomu, aby toto jejich počínání napodobovalo. Děti si totiž berou příklad z toho, co vidí, ne z toho, co jim kdo říká. Rodinné hodnoty jsou patrné i z věcí, které mají pro rodinu význam, například v podobě rodinného dědictví jakým jsou šperky a jiné předměty. (Matoušek, 1997, s. 41)

Hodnotová orientace ukazuje, čemu je rodina ochotna věnovat čas, energii, a pokud je to třeba, i peníze. Současně také vypovídá o posloupnosti těchto hodnot. Ve fázi, kdy se rodina teprve formuje a vyvíjí, je pozornost zaměřena především na hodnotové preference manželů. Jejich životní hodnoty mohou být v souladu nebo právě naopak. K tomu se váží vzájemná očekávání jednotlivých rodinných příslušníků od sebe navzájem, včetně očekávání spojených s rolí ženy, muže a dítěte. (Plaňava, 2000, s. 75)

Podle Matouška existuje rozdíl mezi hodnotovou orientací rodin, i když se jedná o tutéž kulturu. Morální normy rodiny obsahuje tzv. rodinný kodex, který zahrnuje zkušenosti rodiny, předepisuje, jaké chování je přijatelné a žádané a v jakou dobu má být uskutečněno. Vedle toho má rodina své legendy popisující události, při kterých došlo ke střetu rodinných hodnot, včetně řešení takové situace. (Matoušek et al., 2008, s. 186 - 187)

Šťastný rodinný život a rodina vůbec je i nadále považována za jednu z nejdůležitějších hodnot, hodnota mateřství a otcovství však začíná pozbývat svůj význam. Hodnotová orientace by měla směřovat ke zvýšení významu a hodnoty rodiny, altruismu a spolupráci mezi lidmi, tedy k prosociálnímu chování a výchově. (Kraus, 2010, s. 14)

3.3 Rodina a životní styl jako předmět zájmu sociální pedagogiky

Rodina je považována za nejvýznamnějšího činitele socializace. Ovlivňuje duševní vývoj jedince nejen v dětství, ale také v období dospívání a nakonec i v dospělosti. Pod jejím vlivem přijímáme za své určité hodnoty, způsoby chování, normy, postoje a sociální role, vybíráme své povolání, partnera pro život, životní způsob a životní styl. (Ondrejko, Majerčíková, 2006, s. 91)

Definovat rodinu jako instituci založenou pouze na příbuzenských vztazích, které mají svůj počátek v uzavření manželství či narozením vlastních dětí, by již v dnešní moderní době nebylo výstižné. Skutečnosti spíše odpovídá označení rodinné soužití, které spojuje vzájemná citová vazba. Nemusí se však jednat o osoby opačného pohlaví. Citové pouto mezi jedinci stejného pohlaví již dnes není tabu. Stále častější je také podoba rodiny, v níž žije jeden rodič s dítětem, případně více dětmi. Pro takové rodinné soužití je podstatné rodičovství, kterému lze tedy připisovat větší význam než partnerskému vztahu. Biologické rodičovství je trvalé, pokud není dítě dáno například k osvojení. To neplatí pro pouto mezi partnery. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 13)

Rodina je charakterizována příbuzenskými vztahy, které jsou založené na spolupráci a vzájemné solidaritě, čímž se liší od vztahů v jiných sociálních skupinách nebo vztahů k jiným lidem. Nukleární neboli jádrová rodina je složená zpravidla ze dvou generací a většinou se jedná o rodinu manželskou, přestože existence manželství nepodmiňuje její vznik. **Široká rodina**, někdy označovaná jako velká nebo rozšířená, bývá tvořena z:

- Více nukleárních rodin, v nichž je přítomno několik různých generací.
- Více nukleárních rodin stejné generace.
- Nukleární rodiny a příbuzných partnera nebo partnerky.
- Nukleární rodiny, jejíž členové zastávají více partnerských rolí, například v polygamním svazku plní muž roli manžela více ženám.
- Rekonstruovaná rodina se zakládá novým manželským svazkem nebo spolužitím partnerů, kteří jsou rozvedení a s nimiž žijí jeho nebo její děti z předchozího manželství. Může také vzniknout mezi partnery, kteří ovdověli. Lze očekávat, že v budoucnu budou existovat také rodiny s homosexuálními partnery. (Ondrejko, Majerčíková, 2006, s. 92 - 93)

Bez ohledu na to, v jakém období se z historického hlediska nacházíme, je třeba prostřednictvím rodinné výchovy vést děti k osvojení a uvědomění si hodnoty lásky, přátelství, slušnosti, dobra, úcty k druhým lidem. Cílem výchovy v rodině je rozvíjet:

- **Vztah k sobě samému** - by měl vycházet z uvědomění si hodnoty života, zdraví a lásky, založený na rozvíjení životního stylu a kladných hodnot při respektování požadavků společnosti, které bude člověk schopen spojit s požadavky vlastními.
- **Vztah k rodině, společnosti a lidem** - děti si berou v první řadě příklad z rodičů, které napodobují. Vytváří si tedy vztahy podle vzoru rodičů, jaké mají ke svým rodičům, čili prarodičům dětí a také k rodinným příslušníkům ze širší rodiny. Rodiče by měli děti vychovávat tak, aby se staly dobrými občany schopnými spolupráce, kompromisu, samostatného rozhodování a také, aby pěstovaly kladné vztahy s druhými lidmi.
- **Vztah k přírodě** - rodiče učí děti poznávat přírodu, chovat se k ní ohleduplně a podporují je ve vytváření kladného vztahu k ní vlastním příkladem. (Bakošová, 2008, s. 94 - 95)

Moderní doba se vyznačuje lidmi, kteří podléhají konzumnímu stylu života, v jehož důsledku se stávají povrchními. Neví, k jakým hodnotám a hodnotové orientaci se mají přiklonit. Snadno se nechají ovlivnit názorem jiných lidí, podléhají tlaku skupiny a nedají na své svědomí a intuici. Rodiče vedou děti k tomu, aby se byly schopné přizpůsobit názorům, které zastávají vrstevníci, média a příliš mezi lidmi nevybočovaly z řady. (Čáp, Mareš, 2007, s. 59)

Ondrejkovič zdůrazňuje, že sociální pedagogika se musí zabývat rodinou, problémy, s nimiž se potýká a jejím posláním, stejně jako jiné vědy, například sociální psychologie, sociální práce nebo sociologie. Nové poznatky a výzkumná zjištění o rodině budou platná jen tehdy, pokud budou vědy při jejich získávání vzájemně spolupracovat. Takový postup současně přispěje ke zvýšení kvality výchovy v rodině, efektivitě sociální a rodinné politiky státu i činnosti nestátních organizací. Sociální pedagogika se proto musí ve větší míře soustředit na výzkum rodiny. (Ondrejkovič, Majerčíková, 2006, s. 92)

Sociální pedagogika se zaměřuje na interdisciplinární formu pomoci současným rodinám, u nichž se tato potřeba projevila v důsledku jejich rozdílnosti a výskytu problémů uvnitř

rodiny. Ty často vyžadují kombinaci pomoci psychologické, výchovné, lékařské, právní, sociální nebo sociálně-pedagogické a další. Právě sociálně-pedagogickou pomoc lze realizovat následovně:

- Sociální pedagog bude pracovat v terénu s rodinou s cílem pomoci rodičům při řešení problematických situací ve výchově dětí, podporovat jejich výchovu v rodině a účast otců ve výchovném procesu jejich potomků.
 - Zajištěním vzdělávání sociálních pedagogů v oblasti poradenství poskytovanému při práci, jak s rodinou, která plní své funkce, tak s rodinou dysfunkční.
 - Aktivně se podílet na rozvíjení teorií o rodinném prostředí a výchově v rodině z pohledu sociální pedagogiky.
 - Využitím prostředků masové komunikace k informování o problematice rodičovství, rodinné výchovy a zajištěním vzdělávacích kurzů a akcí v této oblasti.
- (Bakošová, 2008, s. 110 - 111)

Je zřejmé, že rodina prodělává velké změny, které však mají negativní dopad na vztahy uvnitř rodiny a její funkce. Tento názor zastávají, jak odborníci, tak současná moderní společnost. (Procházka, 2012, s. 101)

Zásadní význam má pro život člověka způsob, jakým tráví volný čas společně se svou rodinou, i v době dovolené a jaké zájmové aktivity realizují členové rodiny. Volný čas trávený s rodinou má svůj výchovný význam. Sociální pedagogika si všímá tohoto pozitivního vlivu, protože přispívá k formování zdravého životního stylu a působí preventivně před vznikem nežádoucích, patologických jevů. Při vývoji osobnosti člověka hraje důležitou roli výchova a koordinace v naplnění volného času v rodině, což působí kladně na socializaci jedince. V současné době je však patrný pokles potřebné péče a zainteresovanosti rodičů o oblast trávení volného času dětí. (Procházka, 2012, s. 110 - 111)

Prognóza rodiny podle odborníků není příliš přívětivá. Domnívají se, že manželství budou trvat velmi krátkou dobu, partneři v něm budou sice zaujímat rovnoprávné postavení, budou mít prostor pro své záliby, ale nebudou je sdílet a prožívat spolu s rodinou. Každý člen rodiny se bude zajímat především sám o sebe a své dobro na úkor vztahů a vazeb v rodině. Naopak vzroste význam státu, který bude ve větší míře zainteresovaný na

funkcích dříve zabezpečovaných rodinou. Obecně lze říci, že vazby mezi členy rodiny nebudou již tak pevné, jak tomu bylo v tradiční rodině. (Bakošová, 2008, s. 109)

Další vývoj rodiny negativním směrem spatřují odborníci ve snížení důležitosti muže a jeho rolí v rodině. Existují teorie, které se zakládají na představě, že ženy budou chtít dosáhnout úplné samostatnosti a nezávislosti na mužích i v otázkách reprodukce. Ženy by se mohly obracet na zdravotnická zařízení zabývající se touto problematikou, pokud by se rozhodly mít dítě. Přitom by nevěděly, stejně jako dítě, kdo je otcem. Muž by v rodině plnil pouze funkci dárce genetického materiálu. (Bakošová, 2008, s. 109)

Bez ohledu na rozdílnost v životním stylu a uznávaných hodnotách lze usuzovat, že budoucí rodiny se budou vyznačovat pestrou strukturou v podobě rodin rozvedených, rekonstruovaných a samozřejmě nukleárních, širších a vícegeneračních. (Bakošová, 2008, s. 109) Je však nutné, abychom měli stále na paměti, že rodina patří mezi nejvzácnější hodnoty, kterými naše společnost disponuje. (Klapilová, 1996, s. 27)

Lze očekávat zvýšení počtu rozvodů a současně párů, které budou preferovat a praktikovat nesezdané soužití. Děti nebudou vyrůstat ve stabilním prostředí, protože chvíli budou pobývat s otcem, jeho novou partnerkou a dalšími dětmi, následně s matkou a jejím novým mužem. Mladé páry budou více zvažovat, zda mít či nemít dítě, věková hranice, kdy se stanou rodiči, se bude i nadále zvyšovat. Je nutné, abychom si uvědomili, že snad největší význam můžeme připisovat výchově v rodině, která zabezpečuje zdravý vývoj osobnosti a přispívá k jejímu dalšímu vzdělávání. K tomu jsou nezbytné funkční a stabilní vztahy mezi rodiči a přítomnost dalších dětí v rodině. Procházka zdůrazňuje, že děti jsou investicí do budoucnosti. Směr, kterým se ubírá současná rodina, dává prostor pro vznik řady problémů, jimiž se zabývají a budou dále věnovat právě sociální pedagogové. (Procházka, 2012, s. 117 - 118)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce popisuje realizaci výzkumu, uvádí, co je jeho cílem, použitou metodu a hypotézy, které jsem si stanovila. Dále popisuje výběr respondentů, průběh vlastního výzkumu, analýzu a prezentaci výsledků, k nimž jsem ve výzkumu dospěla.

4.1 Cíl, metody výzkumu, stanovení hypotéz

Životní styl je obsáhlou kategorií, proto i jeho zkoumání jako celku by bylo poměrně složité. K životnímu stylu mají těsnou vazbu hodnoty. Životní styl člověka, tedy i rodiny, mimo jiné ukazuje, jaké hodnoty jsou pro jedince nebo malou sociální skupinu, významné. Z toho důvodu je cílem výzkum zjistit, jaké hodnoty jsou důležité pro současnou rodinu a zda jsou odlišné v rodinách s jedním dítětem a v rodinách s více dětmi.

K realizaci výzkumu jsem zvolila metodu dotazníku, který soužil jako nástroj sběru dat. V úvodu dotazníku jsem představila sebe sama, uvedla, jaký studuji obor a proč žádám respondenty o jeho vyplnění. Současně jsem zdůraznila, že dotazník je anonymní a slouží pouze pro účely méj diplomové práce, jejíž téma jsem zmínila. Dotazník se skládá ze sedmnácti otázek a kombinuje otevřený, uzavřený, polozavřený a škálový typ otázek. Respondenti měli označit pouze jednu z nabízených možností, jak je žádám v úvodu samotného dotazníku. S výjimkou škálové otázky číslo sedmnáct v dotazníku, kde rodiče přiřazovali číselné hodnoty od 1 do 10 podle významu, který pro ně uvedené hodnoty mají, přičemž číslo 1 značilo největší význam a číslo 10 nejmenší. V případě otevřených otázek vepsaly rodiny svou odpověď. Jestliže respondent u polozavřeného typu otázky číslo 2 v dotazníku označil variantu c) jiné, bylo po něm vyžadováno upřesnění. V závěru dotazníku děkuji za čas, který byl jeho vyplnění věnován. Dotazník je součástí diplomové práce a je vložen v jejím závěru jako příloha P I.

Stanovila jsem si čtyři hypotézy, jejichž platnost potvrdím nebo vyvrátím po vyhodnocení odpovědí respondentů v dotazníku. Hypotézy jsou následující:

H1: Dosažené vzdělání rodičů může ovlivnit počet dětí v rodině.

H2: Hodnoty rodin s jedním dítětem jsou rozdílné od hodnot rodin s více dětmi.

H3: Dítě má pro rodiče větší hodnotu, než partnerský vztah.

H4: Rodiny s jedním dítětem upřednostňují trávení společného volného času ve větší míře, než rodiny s více dětmi.

4.2 Výběr respondentů

Zkoumaným souborem jsou rodiny, respektive rodiče, kteří byli vybráni náhodným způsobem. Jejich věk není sledován i s ohledem na zvyšující se věkovou hranici, kdy dochází k rozhodnutí založit rodinu a mít dítě. Pozornost je věnována věkové struktuře dětí. Velikost výzkumného vzorku je 110 respondentů, přičemž rodiny s jedním dítětem jsou zastoupeny v počtu 46 a rodiny s více dětmi reprezentovalo 64 rodičů.

Ze zkoumaného souboru muselo být vyřazeno 15 dotazníků, protože respondenti neodpověděli na všechny otázky nebo nevyplnili dotazník dle pokynů, jak je uvedeno v úvodu dotazníku i přesto, že jim to bylo zdůrazněno při distribuci dotazníků.

Výzkum byl realizován v centru volného času, mateřské škole a mateřském centru, mezi studenty kombinované formy studia na vysoké škole a mém pracovišti.

4.3 Vlastní výzkum

Dotazníky byly respondentům předány osobně v tištěné podobě, aby byla zajištěna co největší možná míra jejich návratnosti.

Rozlišovacím kritériem byl počet dětí v rodině. Zkoumala jsem, zda počet dětí v rodině ovlivňuje hodnoty, jaké jsou pro současnou rodinu důležité. Dále jsem zjišťovala vliv dosaženého vzdělání partnerů na počet dětí v rodině. Výzkum se také zaměřoval na hodnotu dítěte pro současnou rodinu, přesněji řečeno, zda má dítě pro rodiče větší hodnotu,

než partnerský vztah. A v neposlední řadě, zda rodiny s jedním dítětem upřednostňují trávení společného volného času ve větší míře, než rodiny s více dětmi.

Podle odborné literatury dnes můžeme hovořit spíše o rodinném soužití, protože současnou rodinu nemusí vždy pojít příbuzenské vztahy, ale především citové pouto. Výzkum se zaměřoval především na zkoumání hodnot, jaké jsou důležité pro rodiny vzniklé sezdaným a nesezdaným soužitím. Z toho důvodu byly další možné typy rodin, ve kterých žije např. svobodná matka s dítětem či dětmi, rozvedená žena nebo muž s dítětem a další, zahrnuty do kategorie jiné.

Získaná data z dotazníků jsem zpracovala metodou ručního třídění. Vytvořila jsem tabulku pro zaznamenání odpovědí respondentů, zvláště pro rodiny s jedním dítětem a pro rodiny s více dětmi. Pro vyhodnocení otázky číslo 4, tedy věkové struktury dětí v rodinách, jsem vytvořila věkové skupiny, do kterých jsem zařadila děti respondentů podle jejich věku. Jednalo se o věkové skupiny dětí do 1 roku, děti ve věku od 2 do 5 let, od 6 do 15 let, od 16 do 18 let a nakonec od 19 a více let. Odpovědi na otázku číslo 17, která zjišťovala pořadí uvedených hodnot, jsem zaznamenala do zvláštní tabulky, jak pro rodiny s jedním dítětem, tak pro rodiny s více dětmi. Rodiče přiřazovali čísla od 1 do 10 podle důležitosti, kterou pro ně tyto hodnoty měly. Číslo jedna připisovalo uvedené hodnotě největší význam, číslo 10 nejmenší. Obě tabulky jsou součástí vyhodnocení této otázky.

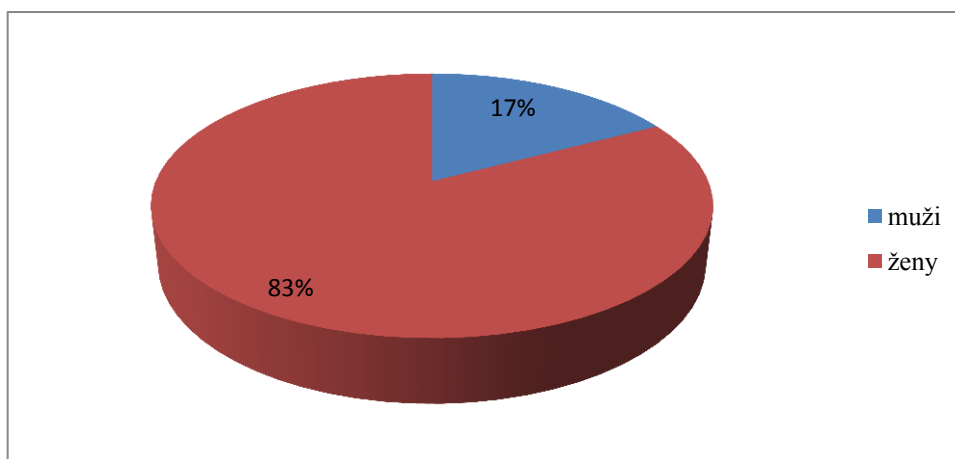
Výsledky výzkumu jsem znázornila převážně prostřednictvím grafů, pouze otázka číslo 17 byla vyhodnocena v tabulce, jak jsem již uvedla. S ohledem na stanovené hypotézy jsem získaná data zpracovala a vyhodnotila zvláště pro rodiny s jedním dítětem a pro rodiny s více dětmi s výjimkou otázky číslo 1, která zjišťovala pohlaví respondentů, otázky číslo 3 zjišťující počet dětí v rodině, otázky číslo 11, která se dotazovala, zda má respondent dobré vztahy se širší rodinou. Odpovědi rodičů na otázku číslo 11, kteří mají jedno dítě a rodičů více dětí, jsem shrnula do jednoho grafu vzhledem k tomu, že mezi nimi nebyly prakticky žádné rozdíly. Stejně tak u otázky číslo 12, která zjišťovala, zda považují respondenti za samozřejmé, že jim jejich rodiče pomohou s dětmi a otázky číslo 14 dotazující se, zda je čas strávený s rodinou pro respondenta důležitý.

U odborníků se objevují protichůdné názory, pokud jde o význam vztahu mezi manžely a partnery a mezi rodiči a dětmi. Někteří kladou důraz na rodičovství, které staví před partnerský vztah. Je tomu tak především v rodinách, kde absentuje jeden z rodičů. Ve vztahu mezi dítětem a rodičem vidí větší hodnotu, protože jejich vztah je trvalý, nezrušitelný, pokud ovšem nenastane extrémní situace, kdy se rodič dítěte zřekne a umožní např. jeho osvojení. Trvalost vztahu mezi partnery tak jistá není. Druzí pak uvádí, že je důležitější fungující manželský nebo partnerský vztah, než vztah rodičovský.

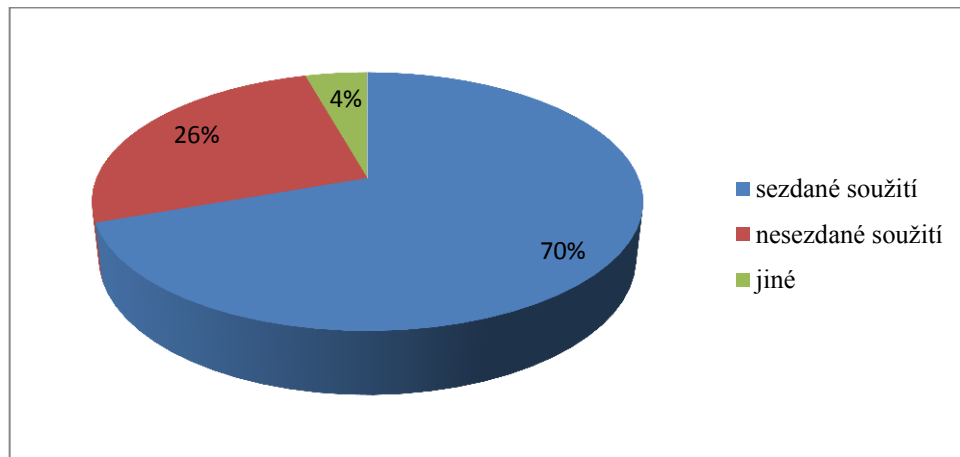
Na základě těchto odborných poznatků, které uvádím v podkapitole Vliv rodinného prostředí na jedince a Rodina a životní styl jako předmět zájmu sociální pedagogiky, jsem do dotazníku zařadila otázky, kterými jsem chtěla zjistit, zda respondenti – rodiče považují dítě za větší hodnotu, než vztah s partnerem, a zda se dítě dostalo na 1. místo v hierarchii jejich hodnot před partnera nebo partnerku. Právě odpověď na tyto otázky, tedy otázku číslo 9 a 10, které se vztahují k hodnotě dítěte a partnerského vztahu, byla pro respondenty obtížná. Stejně jako otázka číslo 17.

Otázka č. 1: Uveďte Vaše pohlaví

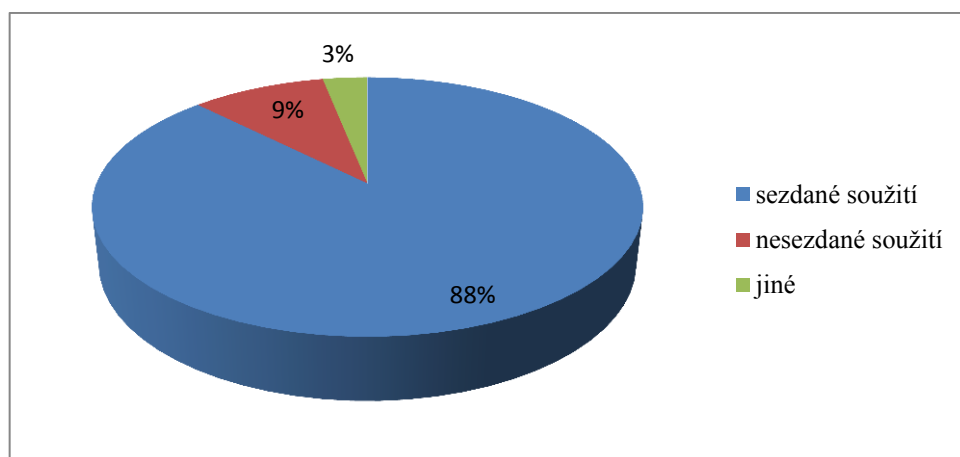
Graf 1. Pohlaví respondentů - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.

Graf 1 znázorňuje, že výzkumu se zúčastnilo 83 % žen a 17 % mužů z celkového počtu 110 respondentů – rodičů jednoho či více dětí. Z hlediska četnosti se jednalo o 91 žen a 19 mužů.

Otázka č. 2: Uveďte, v jakém typu partnerského vztahu žijete*Graf 2. Typ partnerského vztahu - rodiny s jedním dítětem.*

Graf 2 ukazuje, že ve zkoumaném souboru rodin s jedním dítětem žije 70 % partnerů v sezdaném soužití. Nesezdané soužití pojí 26 % partnerských vztahů. 4 % dotázaných rodičů, kteří žijí v rodině s jedním dítětem, spadá do kategorie jiné. Jednalo se o rozvedeného muže a ženu, která napsala, že je samoživitelka.

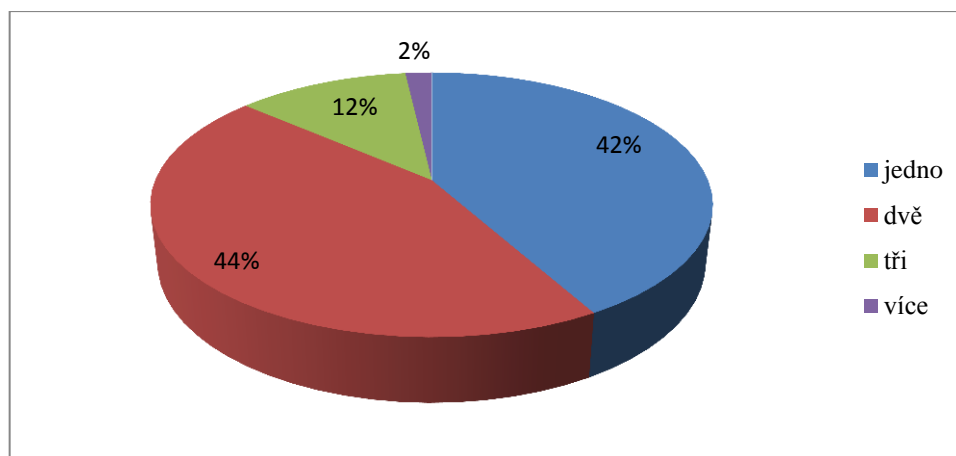
Graf 3. Typ partnerského vztahu - rodiny s více dětmi.

Graf 3 dokládá, že rodiče, kteří mají více dětí, jsou v 88 % případů sezdáni. Ve srovnání s rodinami s jedním dítětem je zde patrný menší podíl partnerských vztahů, které pojí nesezdané soužití. Jedná se pouze o 9 % rodičů s více dětmi v rodině. Kategorii jiné

označila 3 % respondentů. Jedna z žen uvedla, že se jedná o partnerství bez soužití, další byla rozvedená.

Otázka č. 3: Uveďte počet dětí v rodině

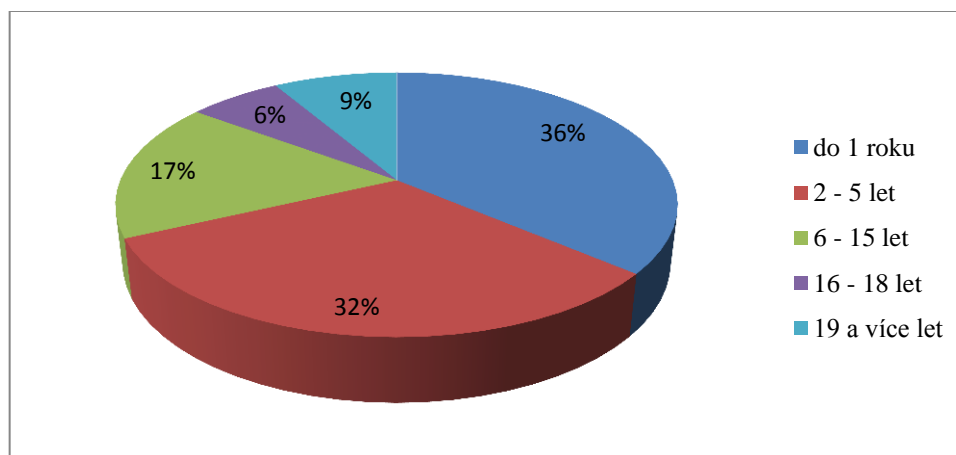
Graf 4. Počet dětí v rodině - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.

Z grafu 4 je patrné, že z celkového počtu 110 dotázaných rodičů jsou v rodinách nejčastěji přítomny dvě děti. Jedná se o 44 % případů. Rodiny s jedním dítětem jsou zastoupeny ve 42 %. Rodiny se třemi dětmi reprezentují 12 % podíl. Zbýlá 2 % náleží rodinám, které mají větší počet dětí, zpravidla se jednalo o čtyři nebo pět dětí.

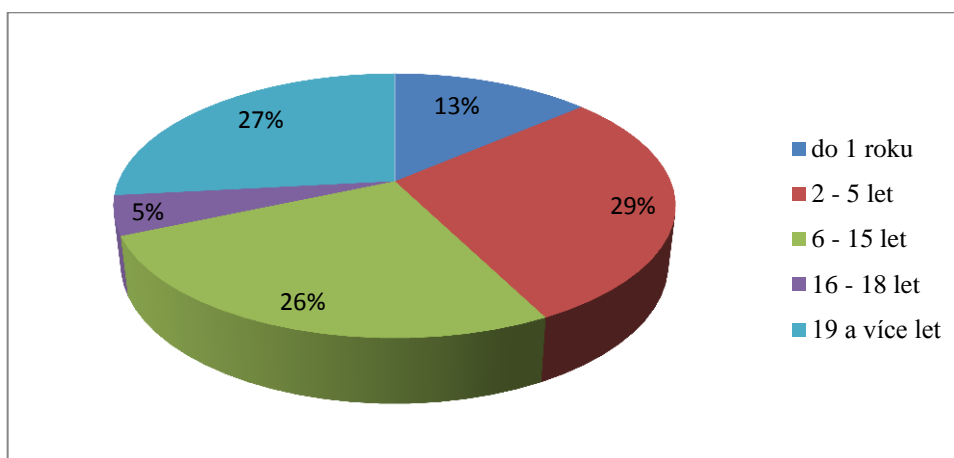
Otázka č. 4: Uveďte věk dítěte/děti v rodině

Graf 5. Věk dětí v rodině - rodiny s jedním dítětem.

Graf 5 zobrazuje, že v rodinách s jedním dítětem se vyskytuje nejvíce dětí ve věku do 1 roku. Jedná se o 36 %. Druhou nejpočetnější skupinu reprezentují děti ve věku 2 - 5 let, tedy 32 %. Děti, kterým je mezi 6 - 15 lety, jsou v rodinách přítomny v 17 % případů. Rodiny s jedním dítětem ve věku 19 a více let tvoří pouze 9 % podíl. Poslední věkovou kategorií zastupují děti ve věku 16 - 18 let, tedy 6 %.

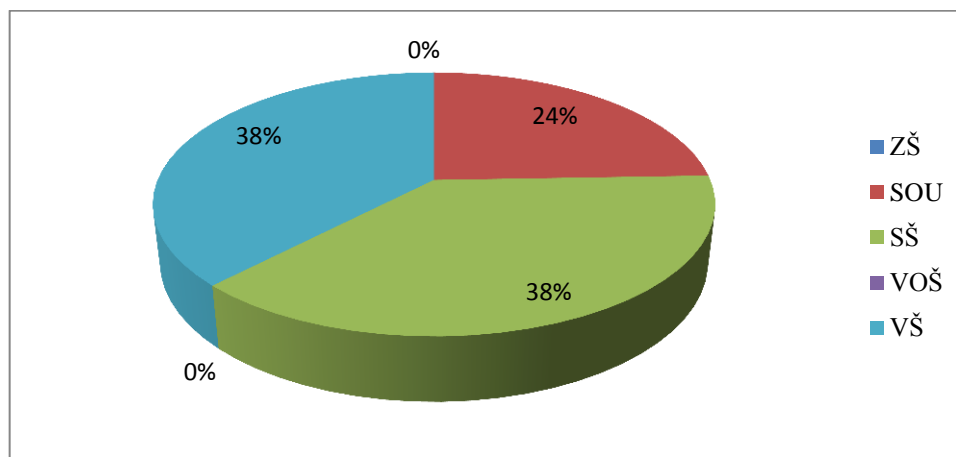
Graf 6. Věk dětí v rodině - rodiny s více dětmi.

Ve srovnání s rodinami s jedním dítětem dokladuje graf 6 věkovou diferenciaci v rodinách s více dětmi, kde je největší podíl těch ve věku 2 - 5 let. Jedná se o 29 %. Dále jsou to děti ve věku 19 a více let, které reprezentují 27 % podíl. Zde je další zásadní rozdíl proti rodinám s jedním dítětem. Rodiny s dětmi ve věku 6 - 15 let tvoří třetí nejpočetnější skupinu. Jde o 26 % rodin s dětmi tohoto věku. Děti do 1 roku věku jsou přítomny ve 13 % rodin s více dětmi. Nejmenší podíl náleží rodinám s dětmi ve věku 16 - 18 let, tedy 5 %.

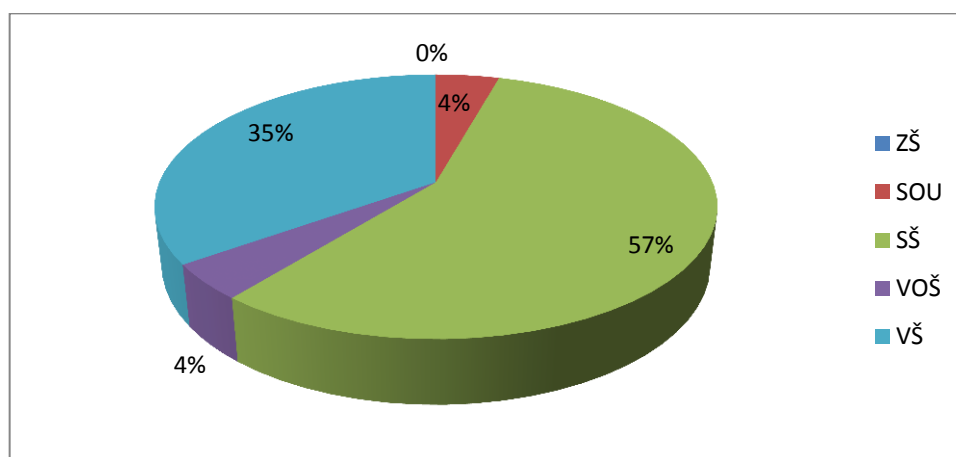
Otázka č. 5: Uved'te nejvyšší dosažené vzdělání Vás a Vašeho partnera/Vaší partnerky

Graf 7. Nejvyšší dosažené vzdělání - partner - rodiny s jedním dítětem.

Graf 7 ukazuje, že muži - partneři v rodinách s jedním dítětem dosáhli nejčastěji vysokoškolského vzdělání a středního vzdělání s maturitní zkouškou. Obě skupiny reprezentuje 38 % mužů - partnerů. Dalších 24 % získalo střední vzdělání s výučním listem. Základní a vyšší odborné vzdělání mužů - partnerů v rodinách s jedním dítětem nezmínil žádný z respondentů.

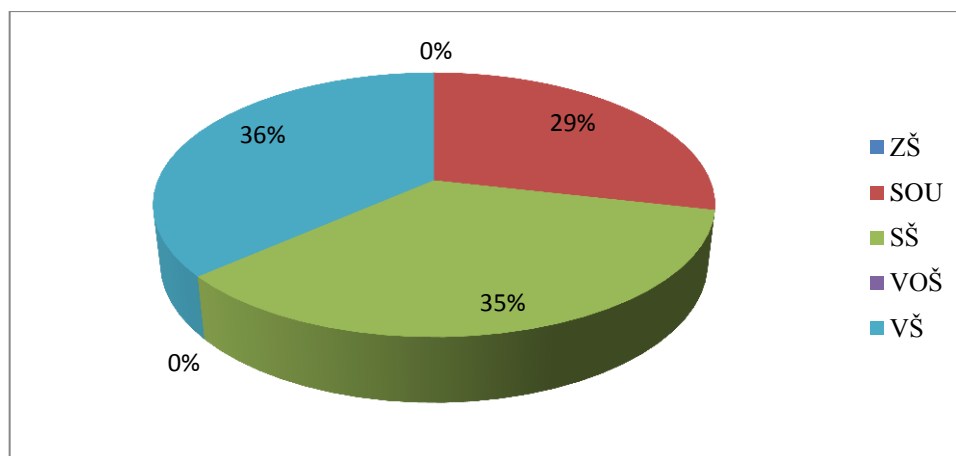
Graf 8. Nejvyšší dosažené vzdělání - partnerka - rodiny s jedním dítětem.

Graf 8 dokládá, že nejvíce žen - partnerek v rodinách s jedním dítětem získalo střední vzdělání s maturitní zkouškou. Jedná se o 57 %. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 35 %

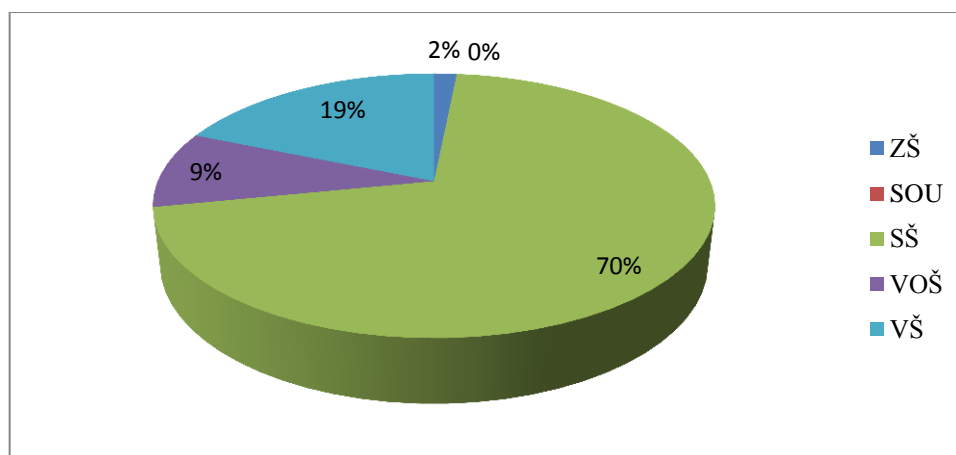
žen - partnerek. Vedle toho jsou stejným podílem zastoupeny v rodinách s jedním dítětem ženy se středním vzděláním s výučním listem a vyšším odborným vzděláním, tedy 4 %. U žádné z žen - partnerek, které mají jedno dítě, nebylo uvedeno jako nejvyšší dosažené vzdělání základní.

Graf 9. Nejvyšší dosažené vzdělání - partner - rodiny s více dětmi.

Graf 9 znázorňuje, že muži - partneři v rodinách s více dětmi dosáhli nejčastěji vysokoškolského vzdělání. Jde o 36 %. Druhý největší podíl náleží středoškolskému vzdělání, v rozsahu 35 %. Střední vzdělání s výučním listem získalo 29 % mužů - partnerů v rodinách s více dětmi. Základní a vyšší odborné vzdělání nebylo uvedeno žádného z partnerů. Při srovnání nejvyššího dosaženého vzdělání mužů - partnerů v rodinách s jedním dítětem a v rodinách s více dětmi nejsou žádné významné rozdíly.

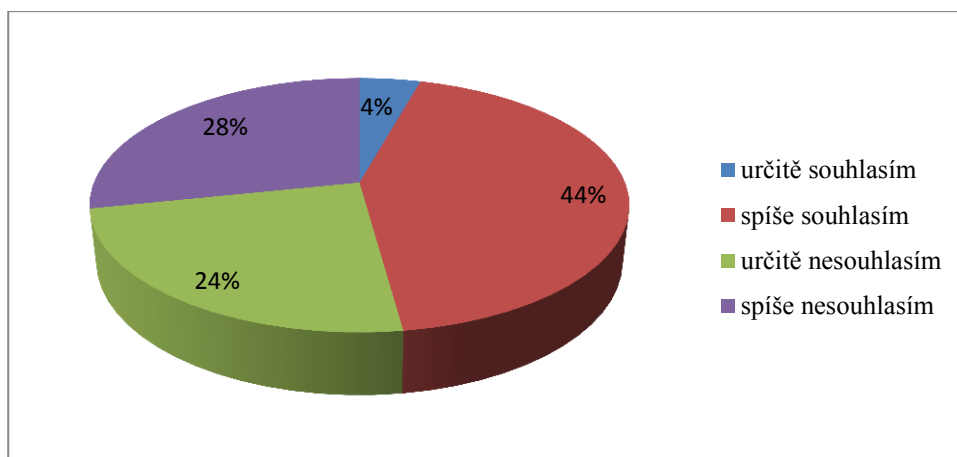
Graf 10. Nejvyšší dosažené vzdělání - partnerka - rodiny s více dětmi.

Z grafu 10 vyplývá, že 70 % žen - partnerek v rodinách s více dětmi dosáhlo nejčastěji středního vzdělání s maturitní zkouškou. Ve srovnání s ženami, které mají jedno dítě, jde o větší podíl. V 19 % případů se jednalo o vysokoškolské vzdělání, což je méně, než u žen v rodinách s jedním dítětem. Vyšší odborné vzdělání získalo 9 % žen - partnerek a 2 % patří do skupiny se základním vzděláním. Žádná z partnerek mužů v rodinách s více dětmi neměla nejvyšší dosažené střední vzdělání s výučním listem.

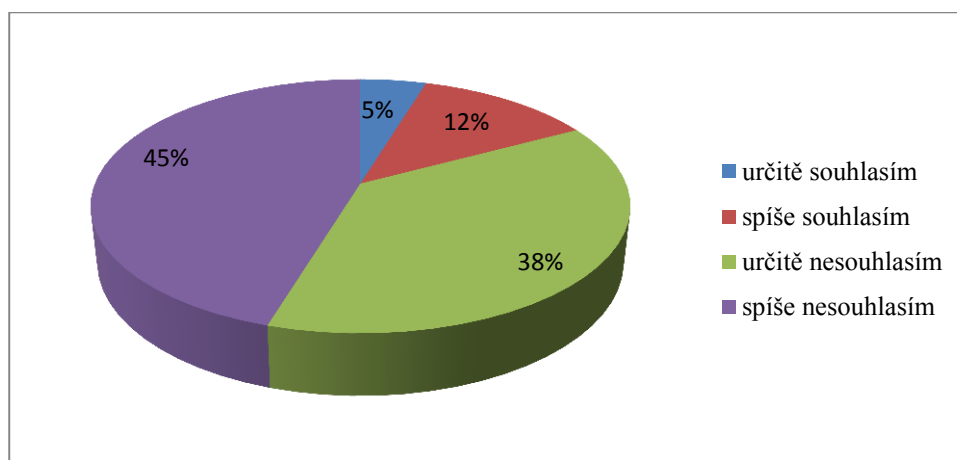
Otázka č. 6: Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující

Graf 11. Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující - rodiny s jedním dítětem.

Graf 11 zobrazuje, že rodiny s jedním dítětem ve 44 % případů spíše souhlasí, že pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující a 28 % rodičů spíše nesouhlasí. 24 % respondentů, kteří žijí v rodinách s jedním dítětem, určitě nesouhlasí, že je pro současnou rodinu jedno dítě dostačující. Naopak 4 % rodičů s jedním dítětem určitě souhlasí, že je jedno dítě dostačující.

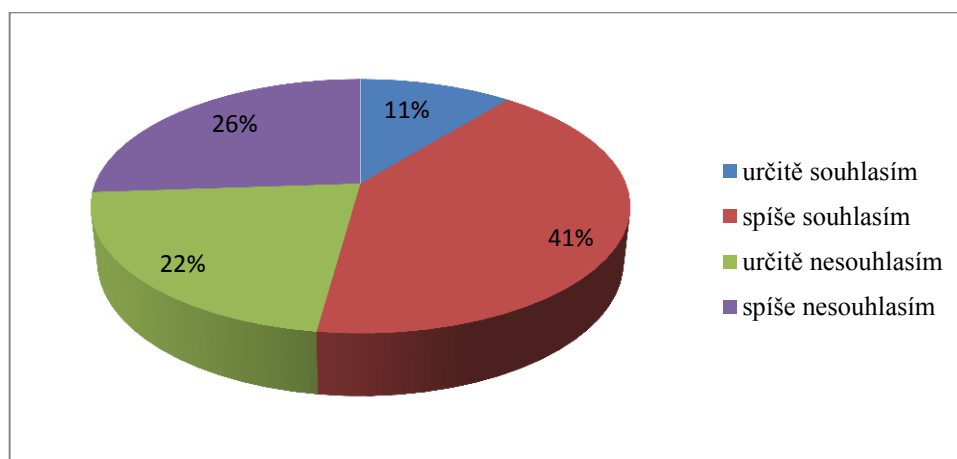
Graf 12. Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující - rodiny s více dětmi.

Graf 12 dokazuje, že 45 % dotázaných rodičů, kteří mají více dětí, spíše nesouhlasí, že je jedno dítě pro současnou rodinu dostačující, což je výrazně větší podíl, než u rodin s jedním dítětem. 38 % rodičů s více dětmi určitě nesouhlasí s uvedeným tvrzením. 12 % rodin s více dětmi spíše souhlasí, že pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující. Zde je patrný výrazný rozdíl proti rodinám s jedním dítětem, které tuto možnost volily ve 44 % případů. 5 % rodičů s více dětmi s uvedeným výrokem určitě souhlasí.

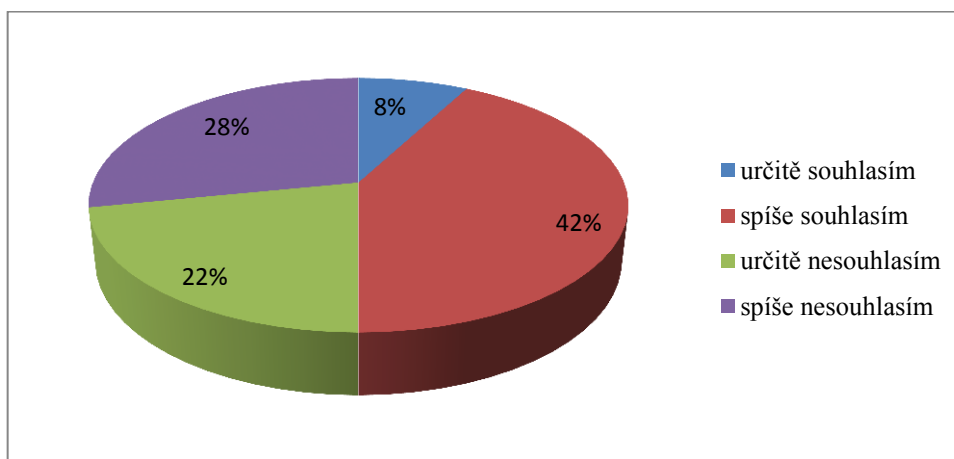
Otázka č. 7: Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí

Graf 13. Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí - rodiny s jedním dítětem.

Graf 13 ukazuje, že 41 % rodičů, kteří mají jedno dítě, spíše souhlasí, že větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí. 26 % z nich pak vyjádřilo, že s uvedeným tvrzení spíše nesouhlasí a 22 % rodin s jedním dítětem naopak určitě nesouhlasí. Rodiny s jedním dítětem uvedly v 11 % případů, že určitě souhlasí s tím, že větší počet dětí v rodině omezuje zájmy a pohodlí.

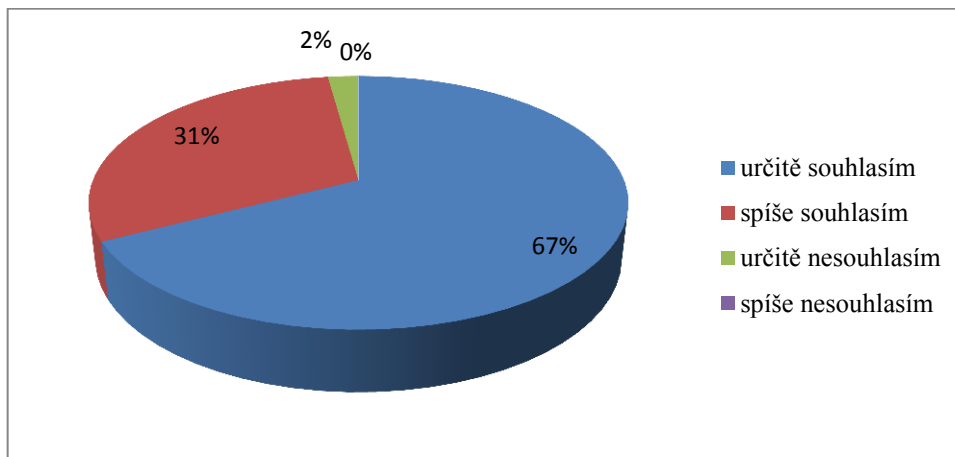
Graf 14. Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí - rodiny s více dětmi.

Graf 14 znázorňuje, že 42 % rodin s více dětmi spíše souhlasí, že větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí. 28 % s uvedeným tvrzení spíše nesouhlasí a 22 % rodičů, kteří mají více dětí, určitě nesouhlasí, že větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí. Pouze 8 % rodin s více dětmi s výrokem určitě souhlasí. Odpovědi rodičů, bez ohledu na počet dětí v rodině, nevykazují žádné významné rozdíly.

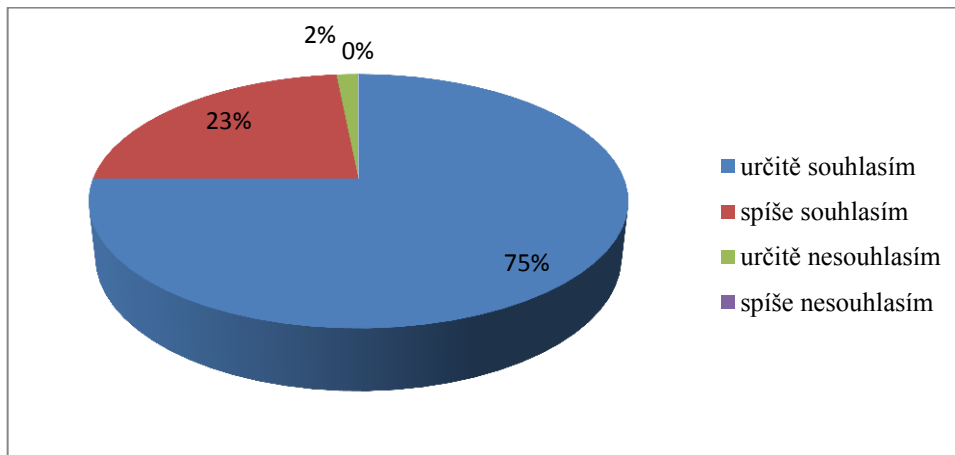
Otázka č. 8: Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít

Graf 15. Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít - rodiny s jedním dítětem.

Z grafu 15 vyplývá, že z celkového počtu dotázaných rodičů, kteří mají jedno dítě, 67 % určitě souhlasí, že jim nečiní potíže, aby si v zájmu dítěte něco odepřeli. Dalších 31 % rodičů uvedlo, že s daným tvrzením spíše souhlasí. Jen 2 % respondentů, v jejichž rodině je jedno dítě, uvedla, že určitě nesouhlasí s tím, že nemají potíže si v zájmu dítěte něco odepřít. Možnost spíše nesouhlasím, neoznačil nikdo z dotázaných.

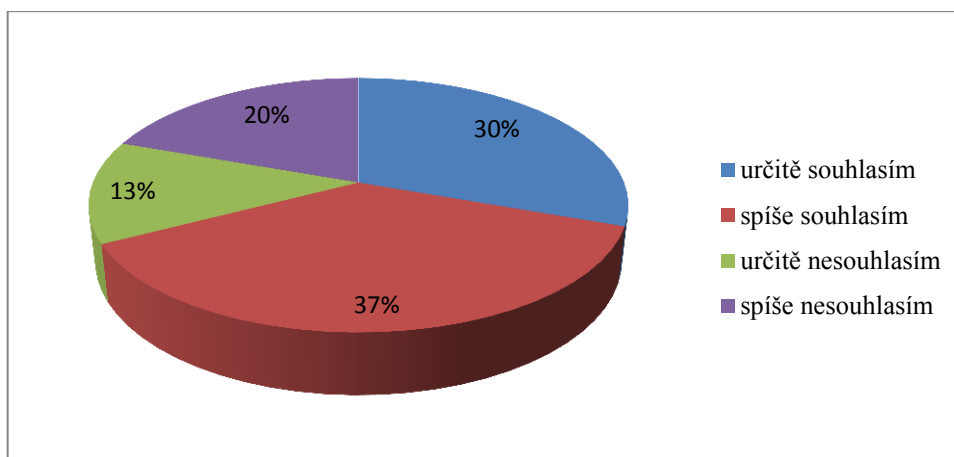
Graf 16. Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít - rodiny s více dětmi.

Graf 16 zobrazuje určitý souhlas 75 % rodin s více dětmi s tím, že jim nečiní potíže si v zájmu dítěte něco odepřít. Ve srovnání s rodinami s jedním dítětem, kde určitě souhlasilo 67 % rodin, je podíl větší. Spíše souhlasí 23 % rodin s více dětmi, což je méně, než u rodin s jedním dítětem, kde se jednalo o 31 % rodičů. Pouze 2 % rodin s více dětmi určitě nesouhlasí s tím, že jim nečiní potíže si v zájmu dítěte něco odepřít. Variantu spíše nesouhlasím, neoznačil žádný z respondentů.

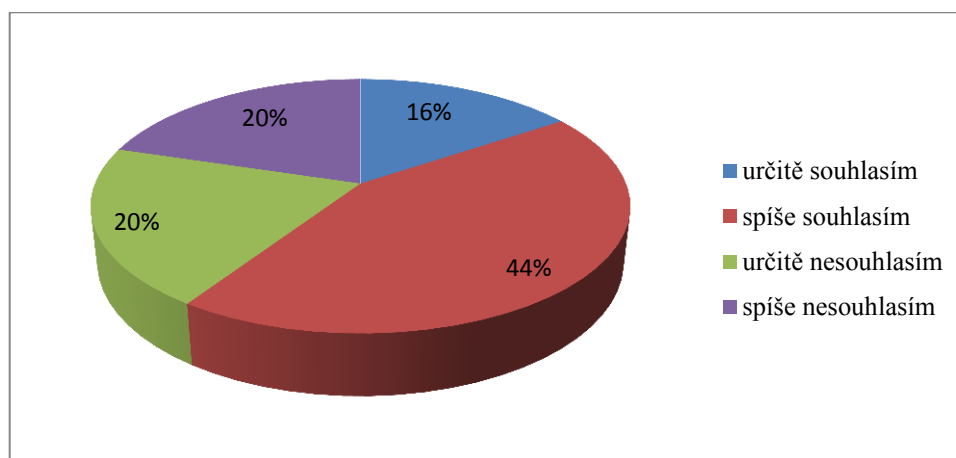
Otázka č. 9: Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou

Graf 17. Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou - rodiny s jedním dítětem.

Graf 17 znázorňuje, že 37 % rodičů s jedním dítětem spíše souhlasí, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem či partnerkou. 30 % respondentů uvedlo, že s daným výrokiem určitě souhlasí. Naopak určitě nesouhlasí 13 % rodin s jedním dítětem. 20 % rodičů, kteří mají jedno dítě, spíše nesouhlasí, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou.

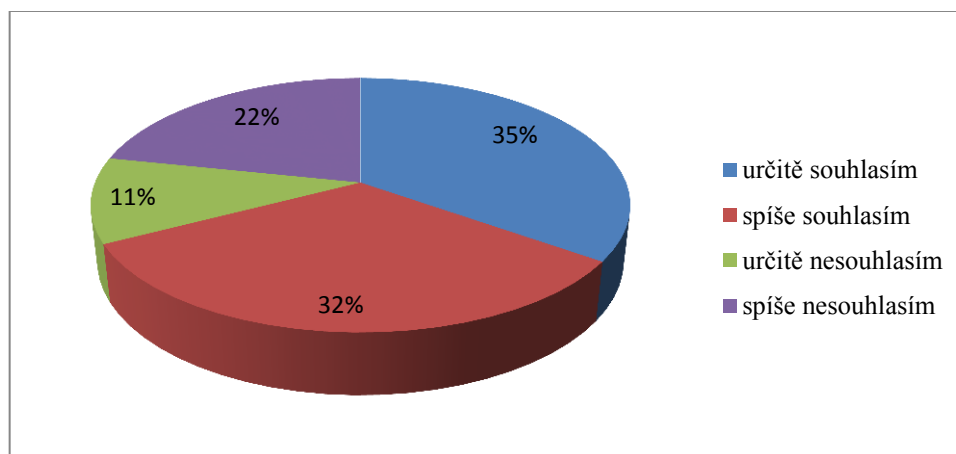
Graf 18. Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou - rodiny s více dětmi.

Graf 18 potvrzuje, že 44 % rodičů, kteří mají více dětí, spíše souhlasí, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou. Variantu určitě nesouhlasím a spíše nesouhlasím, uvedlo shodně 20 % rodičů s více dětmi. Zbývajících 16 % rodičů s více dětmi určitě souhlasí, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou. Ve srovnání s rodiči s jedním dítětem se jedná o menší podíl, protože ti určitě souhlasili ve 30 % případů.

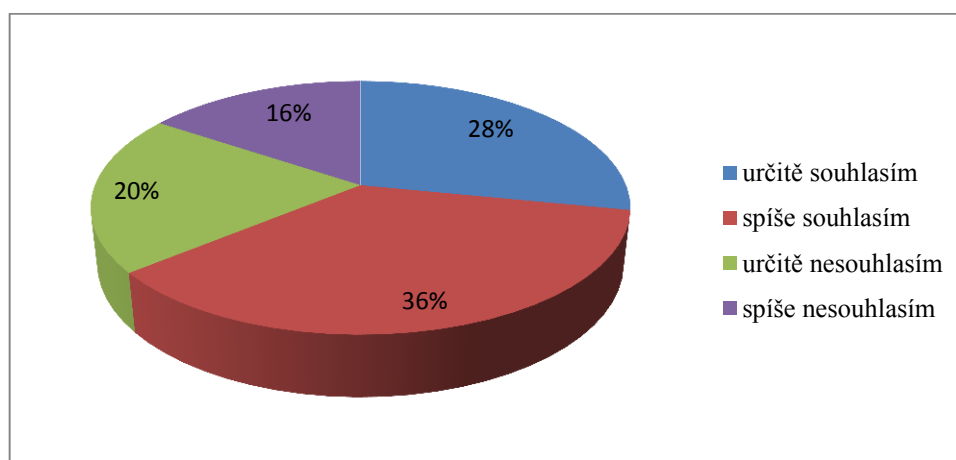
Otázka č. 10: Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku.

Graf 19. Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku - rodiny s jedním dítětem.

Graf 19 ukazuje, že 35 % rodičů s jedním dítětem určitě souhlasí, že dítě se dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku. 32 % rodičů s uvedeným výrokiem spíše souhlasí. 22 % respondentů z rodin, ve kterých je přítomno jedno dítě, spíše nesouhlasí, že se dítě dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera, partnerku. Rodiče s jedním dítětem s uvedeným tvrzením určitě nesouhlasí v 11 % případů.

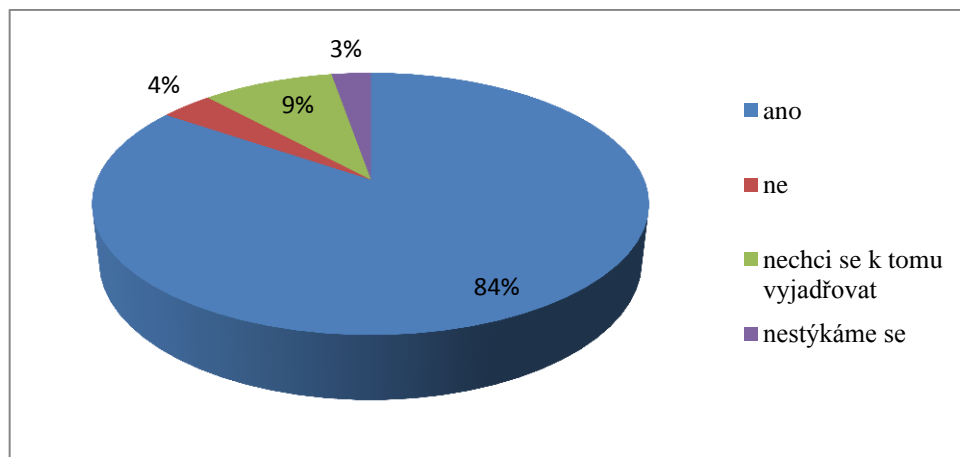
Graf 20. Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku - rodiny s více dětmi.

Graf 20 dokládá, že 36 % rodičů, kteří mají více dětí, spíše souhlasí, že se dítě dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku. 28 % s tímto tvrzením určitě souhlasí. Ve srovnání s rodinami s jedním dítětem uvedlo tuto variantu 35 % respondentů. Naopak 20 % rodin s více dětmi uvedlo, že určitě nesouhlasí, že se dítě dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera či partnerku. U respondentů, kteří mají jedno dítě, se jednalo o 11 % těch, kteří určitě nesouhlasili. 16 % rodičů, u nichž je v rodině více dětí, s výrokiem spíše nesouhlasí. Ve srovnání s rodinami s jedním dítětem tuto možnost uvedlo 22 % rodičů.

Otázka č. 11: Se širší rodinou (rodiče a sourozenci partnera/partnerky, prarodiče) mám dobré vztahy (rozumíme si)

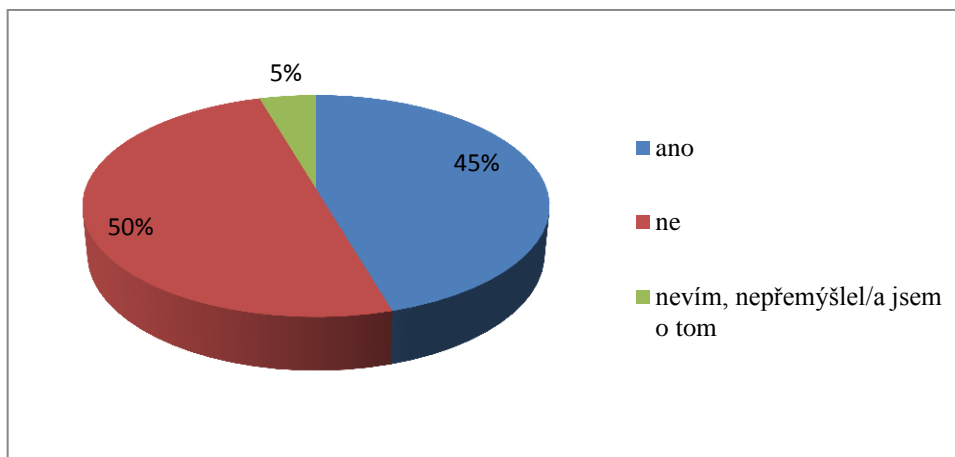
Graf 21. Se širší rodinou mám dobré vztahy - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.

Z grafu 21 vyplývá, že 84 % rodičů, jak s jedním dítětem, tak s více dětmi, má se širší rodinou, tedy rodiči a sourozenci partnera nebo partnerky, prarodiči dobré vztahy, rozumí si. 9 % z nich uvedlo, že se k otázce nechce vyjadřovat. 4 % rodičů uvedla, že se širší rodinou nemá dobré vztahy. 3 % dotázaných zmínila, že se se širší rodinou nestýkají.

Otázka č. 12: Považuji za samozřejmé, že nám rodiče (moji nebo mého partnera/partnerky) pomohou s dětmi

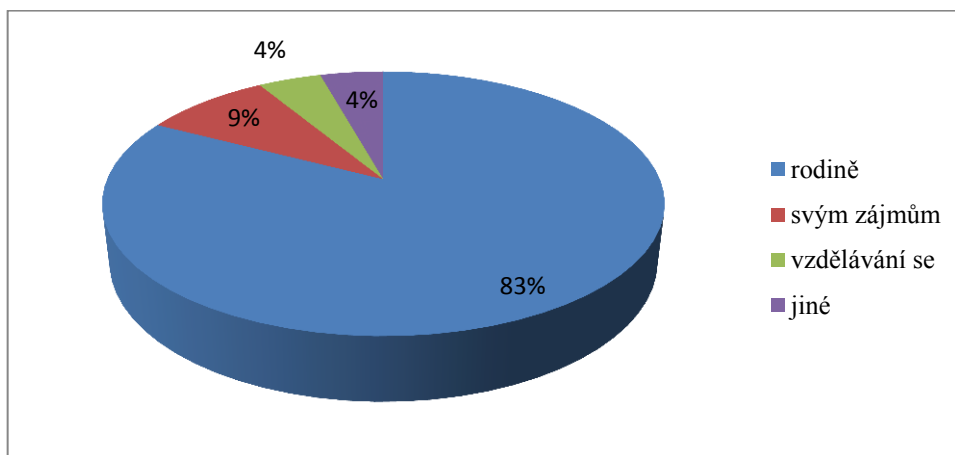
Graf 22. Považuji za samozřejmé, že nám rodiče pomohou s dětmi - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.

Graf 22 zobrazuje, že 50 % rodin, bez ohledu na počet dětí, nepovažuje za samozřejmé, že jim rodiče pomohou s dětmi. 45 % rodin to naopak za samozřejmé považuje. Pouze 5 % respondentů, kteří mají v rodině jedno nebo více dětí, uvedlo, že neví, nepřemýšleli o tom.

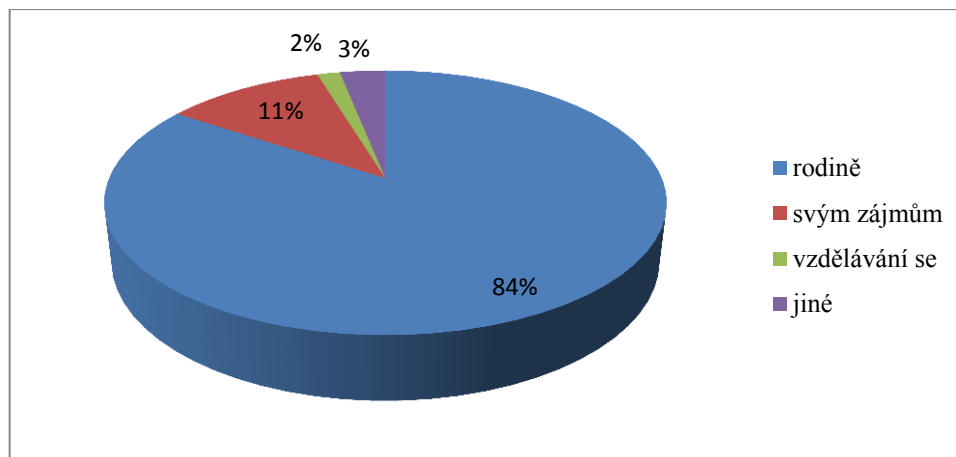
Otázka č. 13: Ve volném čase se věnuji převážně

Graf 23. Ve volném čase se věnuji převážně - rodiny s jedním dítětem.

Z grafu 23 je zřejmé, že rodiny s jedním dítětem se ve volném čase věnují převážně rodině. Jedná se o 83 % dotázaných rodičů. 9 % z nich využívá volný čas především pro své zájmy. 4 % rodin s jedním dítětem se ve volném čase vzdělávají. Odpověď jiné uvedli rodiče, kteří mají jedno dítě, ve 4 % případů.

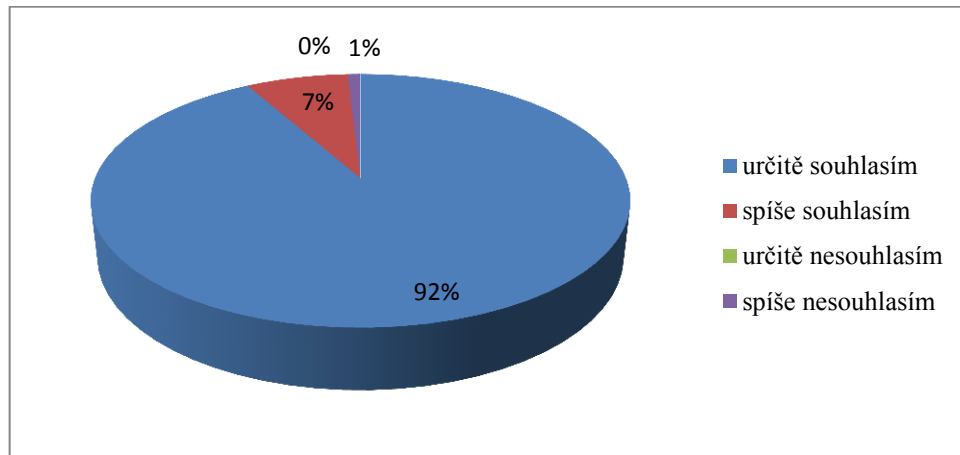
Graf 24. Ve volném čase se věnují převážně - rodiny s více dětmi.

Graf 24 dokládá, že 84 % rodin s více dětmi se ve volném čase věnuje převážně rodině. Výsledek je téměř shodný s rodinami, které mají jedno dítě. 11 % dotázaných rodičů uvedlo, že se věnuje převážně svým zájmům, 2 % tráví většinu volného času vzděláváním se. 3 % rodin s více dětmi využívají volný čas převážně jiným způsobem.

Otázka č. 14: Čas strávený s rodinou (partner/partnerka, dítě/děti) je pro mě důležitý

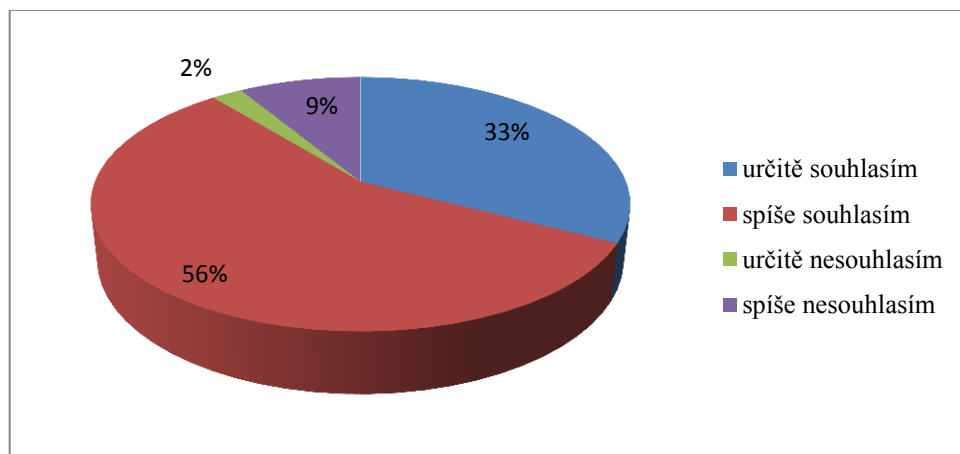
Graf 25. Čas strávený s rodinou je pro mě důležitý - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.

Graf 25 ukazuje, že čas strávený s rodinou je důležitý pro 92 % rodin s jedním dítětem i více dětmi, které vyjádřily určitý souhlas. 7 % ze všech dotázaných rodin odpovědělo, že s výrokem spíše souhlasí, 1 % spíše nesouhlasí. Možnost určitě nesouhlasím neuvedla žádná z rodin.

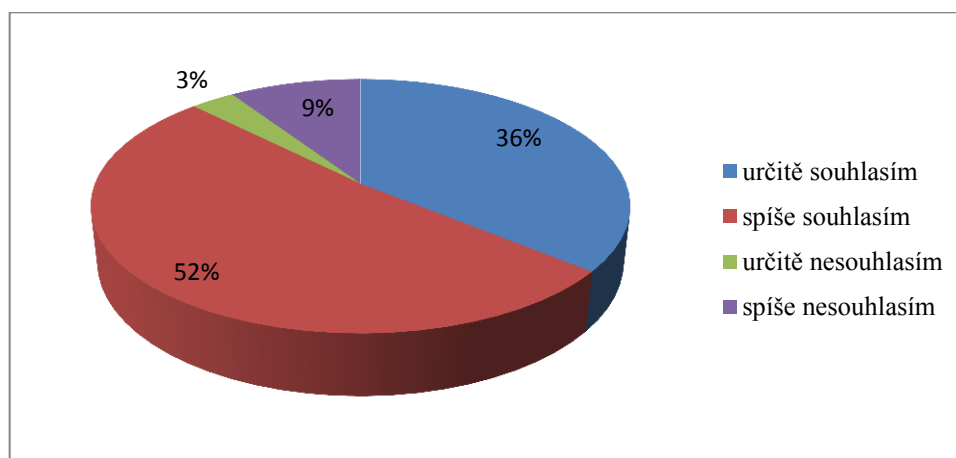
Otázka č. 15: Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd.

Graf 26. Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd. - rodiny s jedním dítětem.

Z grafu 26 je zřejmé, že 56 % rodičů s jedním dítětem spíše souhlasí, že upřednostňuje trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry aj., 33 % s výrokem určitě souhlasí. 9 % rodičů, kteří mají jedno dítě, odpovědělo, že spíše nesouhlasí. Určitě nesouhlasí 2 % rodin s jedním dítětem.

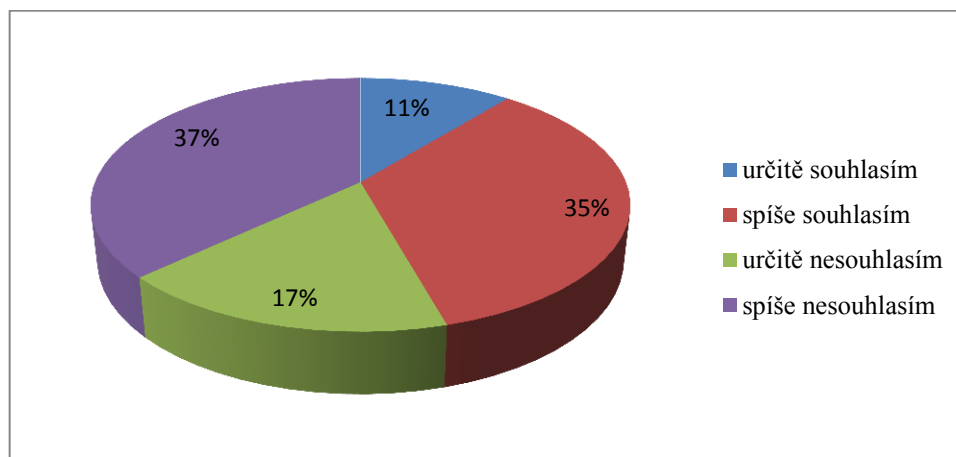
Graf 27. Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd. - rodiny s více dětmi.

Graf 27 potvrzuje, že 52 % rodin s více dětmi spíše souhlasí s tím, že upřednostňuje trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry. 36 % rodin odpovědělo, že s výrokem určitě souhlasí. Spíše nesouhlasí 9 % respondentů, kteří mají více dětí. 3 % rodin s více dětmi určitě nesouhlasí, že upřednostňují trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry apod. Při porovnání odpovědí rodin s jedním dítětem a rodin s více dětmi nejsou žádné významné rozdíly.

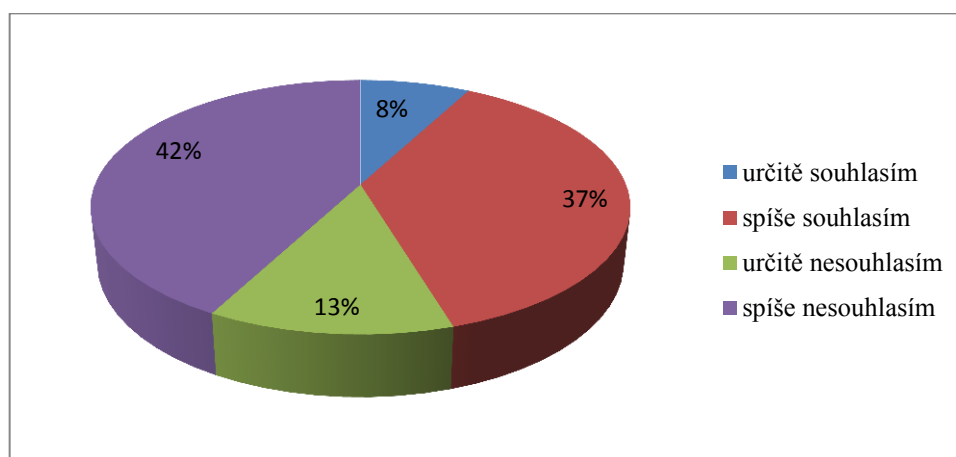
Otázka č. 16: Profesní kariéra je pro mě velmi důležitá

Graf 28. Profesní kariéra je pro mě velmi důležitá - rodiny s jedním dítětem.

Graf 28 zobrazuje, že 37 % rodičů, v jejichž rodině je přítomno jedno dítě, spíše nesouhlasí, že je pro ně profesní kariéra velmi důležitá. Odpověď spíše souhlasím uvedlo 35 % rodičů. 17 % respondentů, kteří mají jedno dítě, určitě nesouhlasí, že je pro ně profesní kariéra velmi důležitá. Zbývajících podíl dotázaných rodičů uvedl, že s výrokem určitě souhlasí. Jedná se o 11 %.

Graf 29. Profesní kariéra je pro mě velmi důležitá - rodiny s více dětmi.

Graf 29 ukazuje, že 42 % dotázaných rodičů, kteří mají více dětí, spíše nesouhlasí, že je pro ně profesní kariéra velmi důležitá. Naopak 37 % respondentů s více dětmi s tím spíše

souhlasí, určitě nesouhlasí 13 % z nich. 8 % rodičů odpovědělo, že určitě souhlasí, že je pro ně profesní kariéra velmi důležitá.

Otázka č. 17: Přiřaďte čísla od 1 do 10 následujícím hodnotám podle důležitosti, kterou pro Vás mají. Přičemž číslo 1 značí nejvyšší význam a číslo 10 nejnižší.

Tab. 1. Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s jedním dítětem.

Hodnoty	Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s jedním dítětem									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
partner/ka	7	19	16	2			1		1	
dítě	30	15	1							
zdraví	10	9	24	2			1			
čas strávený s rodinou		2	3	19	17	2	1	1		1
vzájemná důvěra mezi členy rodiny			1	16	19	6	3	1		
dobré vztahy se širší rodinou				1	2	18	14	4	2	5
peníze				2	3	6	4	17	10	4
vzdělání			1	1	2	3	6	7	22	4
profesní kariéra				1	1	1	1	8	7	27
přátelé				2	2	10	15	8	4	5

Tabulka (Tab. 1) zobrazuje odpovědi rodin s jedním dítětem na otázku číslo 17. Pořadí hodnot je znázorněno číselnou řadou od 1 do 10, přičemž číslo 1 se rovná nejvyššímu významu, který je připisován vybrané hodnotě, číslo 10 značí nejmenší význam dané hodnoty. Čísla v tabulce (Tab. 1) u jednotlivých hodnot, která jsou uvedena ve sloupcích podle pořadí důležitosti, znázorňují četnost. Na řádku každé hodnoty je barevně zvýrazněna buňka s největším číslem, která se rovná pořadí hodnoty, jak je uvedeno ve sloupci.

Podle odpovědí respondentů je zřejmé, že rodiče, kteří mají jedno dítě, považují za největší hodnotu dítě. Druhá pozice patří partnerovi nebo partnerce a za třetí nejvyšší hodnotu je považováno zdraví. Na čtvrtém místě v hierarchii hodnot rodin s jedním dítětem je čas strávený s rodinou. Pátou, nejvíce ceněnou hodnotou, je vzájemná důvěra mezi členy rodiny. Šestá pozice v žebříčku hodnot náleží dobrým vztahům se širší rodinou. Přátelé

jsou v pořadí hodnot na místě sedmém, peníze na pozici osmé. Vzdělání jako hodnotě připisují rodiny s jedním dítětem deváté místo v pořadí důležitosti. Nejméně důležitá je podle odpovědí respondentů profesní kariéra, které připadá desáté místo v žebříčku hodnot.

Tab. 2. Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s více dětmi.

Hodnoty	Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s více dětmi									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
partner/ka	9	33	16	3	1	1				1
děti	33	20	10	1						
zdraví	21	8	30	4	1					
čas strávený s rodinou	1	2	5	28	14	6	4	1	2	1
vzájemná důvěra mezi členy rodiny		1	2	19	29	9	1	3		
dobré vztahy se širší rodinou				2	4	25	18	7	4	4
peníze				3	4	9	9	19	11	9
vzdělání			1	1	4	3	6	17	24	8
profesní kariéra				1	1	5	2	4	17	34
přátelé				2	6	6	24	13	6	7

Tabulka (Tab. 2) dokládá pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s více dětmi. Způsob vyhodnocení je stejný jako v tabulce (Tab. 1). Podle četnosti odpovědí respondentů z tabulky (Tab. 2) vyplývá, že nejvyšší hodnotou jsou pro rodiny s více dětmi právě děti. Druhá pozice v hierarchii hodnot náleží partnerovi nebo partnerce, třetí místo zaujímá zdraví, čtvrté čas strávený s rodinou, páté vzájemná důvěra mezi členy rodiny. Dobré vztahy se širší rodinou jsou v pořadí na šestém místě. Přátelům patří sedmé místo v žebříčku hodnot, peníze jsou na místě osmém, vzdělání náleží deváté místo v pořadí hodnot a nejmenší hodnotu má pro rodiče, kteří mají více dětí, profesní kariéra.

4.4 Analýza a prezentace výsledků výzkumu

H1: Dosažené vzdělání rodičů může ovlivnit počet dětí v rodině.

Pro potvrzení či vyvrácení stanovené hypotézy sloužila otázka číslo 3 v dotazníku, která se tázala na počet dětí v rodině a otázka číslo 5 zjišťující nejvyšší dosažené vzdělání respondenta a jeho partnera nebo partnerky. Podle počtu dětí v rodině byly dotazníky roztrženy zvláště na rodiny s jedním dítětem a na rodiny s více dětmi. Dále byly vyhodnoceny odpovědi rodičů s jedním dítětem a více dětmi, které zjišťovaly nejvyšší dosažené vzdělání rodičů - partnerů v jednom či druhém typu rodiny a zpracovány do grafů.

Analýzou vztahu mezi počtem dětí v rodině a nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů, kteří mají jedno dítě nebo více dětí, bylo zjištěno následující. Muži - partneři v rodinách s jedním dítětem jsou nejčastěji vysokoškolsky nebo středoškolsky vzdělání. Středoškolským vzděláním se v tomto případě myslí střední vzdělání s maturitní zkouškou. Na každý z těchto stupňů vzdělání připadlo 38 % mužů. Zbývajících 24 % mužů - partnerů v rodinách s jedním dítětem dosáhlo středního vzdělání s výučním listem. Jejich partnerky získaly nejčastěji střední vzdělání s maturitní zkouškou. Jednalo se o 57 %. Dalších 35 % žen majících jedno dítě uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské. Střední vzdělání s výučním listem a vyšší odborné vzdělání získaly ženy - partnerky shodně ve 4 % případů u rodin s jedním dítětem.

U rodičů, kteří mají více dětí, byli muži - partneři nejčastěji vzdělání vysokoškolsky. Jednalo se o 36 %. Střední vzdělání s maturitní zkouškou uvedlo jako nejvyšší dosažené 35 % partnerů a zbývajících 29 % získalo střední vzdělání s výučním listem. Jejich partnerky byly v 70 % případů středoškolsky vzdělané. Tím se myslí střední vzdělání s maturitní zkouškou. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 19 % partnerek mužů v rodinách s více dětmi. 9 % žen uvedlo vyšší odborné vzdělání a 2 % podíl náleží ženám - partnerkám se vzděláním základním.

Jestliže srovnáme nejvyšší dosažené vzdělání rodičů jednoho dítěte a rodičů, kteří mají více dětí, zjistíme, že na základě uvedených výsledků se nelze domnívat, že dosažené

vzdělání rodičů může ovlivnit počet dětí v rodině. Ve vzdělání mužů v rodinách s jedním nebo více dětmi neexistují žádné významné rozdíly. U žen - partnerek v obou typech rodin jistá diferenciace v nejvyšším dosaženém vzdělání existuje. Partnerky mužů v rodinách s jedním dítětem získaly nejčastěji střední vzdělání s maturitní zkouškou, tedy 57 %. U žen v rodinách s více dětmi to bylo 70 %. Ženy, které mají jedno dítě, byly v 35 % případů vysokoškolsky vzdělané, kdežto partnerky mužů v rodinách s více dětmi uvedly tento stupeň vzdělání pouze v 19 % případů. Z výše uvedeného plyne, že hypotéza **nebyla potvrzena**.

H2: Hodnoty rodin s jedním dítětem jsou rozdílné od hodnot rodin s více dětmi.

Otázky v dotazníku zjišťovaly, jakou hodnotu má pro rodiny dítě, s tím souvisí, zda je vyšší počet dětí v rodině vnímán jako omezení zájmů a pohodlí, a zda mají rodiče potíže, aby si v zájmu dítěte něco odepřeli. Dále zjišťovaly hodnotu dítěte ve srovnání s hodnotou partnerského vztahu, hodnotu volného času a jeho trávení s rodinou ve srovnání se zájmy, přáteli a profesní kariérou. Rovněž také pořadí hodnot jako je, vedle dítěte a partnera nebo partnerky, zdraví, čas strávený s rodinou, vzájemná důvěra mezi členy rodiny, dobré vztahy se širší rodinou, peníze, vzdělání, přátelé nebo profesní kariéra, podle jejich důležitosti pro rodiny. Byl sledován rozdíl hodnot u rodin s jedním dítětem a u rodin s více dětmi. Hypotéza byla ověřena otázkami číslo 6 až 10 a 13 až 17.

Respondenti, kteří mají jedno dítě, spíše souhlasí, že pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující. Odpověď uvedlo 44 % rodičů. V rodinách s více dětmi spíše souhlasí pouze 12 % rodičů. 4 % rodin s jedním dítětem s uvedeným výrokem určitě souhlasí a u rodin s více dětmi se jedná o 5 % případů. Spíše nesouhlasí 28 % rodičů, kteří mají jedno dítě a 45 % rodičů více dětí. 24 % rodin s jedním dítětem určitě nesouhlasí, že je jedno dítě dostačující pro současnou rodinu a u rodin s více dětmi určitě nesouhlasí 38 % rodičů. Souhrnně lze říci, že 48 % rodin s jedním dítětem, spíše nebo určitě, souhlasí s uvedeným výrokem a zbývajících 52 %, spíše nebo určitě, nesouhlasí. U rodin s více dětmi vyjádřilo, spíše nebo určitě, souhlas pouze 17 % a nesouhlas 83 % rodičů.

Pokud jde o otázku, zda větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí, nevykazují odpovědi rodin s jedním dítětem a rodin s více dětmi téměř žádné rozdíly. 41 %

rodičů, kteří mají jedno dítě, s výrokem spíše souhlasí, u rodin s více dětmi se jedná o 42 %. Určitě souhlasí 11 % rodičů, kteří mají jedno dítě a 8 % rodin s více dětmi. 26 % respondentů, v jejichž rodině je přítomno jedno dítě, spíše nesouhlasí, že větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí. U rodin s více dětmi tak odpovědělo 28 % rodičů. S výrokem určitě nesouhlasí shodné procento rodin s jedním dítětem a rodin s více dětmi, tedy 22 % rodičů.

Rodiče jednoho dítěte určitě souhlasí v 67 % případů s tím, že jim nečiní potíže, aby si v zájmu dítěte něco odepřeli. U rodičů, kteří mají více dětí, tak odpovědělo 75 %. S výrokem spíše souhlasí 31 % rodin s jedním dítětem a 23 % rodin s více dětmi. Rodiče, v jejichž rodině je přítomno jedno dítě, určitě nesouhlasí, že jim nečiní potíže, aby si v zájmu dítěte něco odepřeli. Jedná se o 2 %. Stejně odpověděly ve 2 % případů rodiny s více dětmi. Souhrnně lze říci, že rodiče jednoho dítěte a rodiče více dětí, shodně určitě nebo spíše, souhlasí s tím, že jim nečiní potíže si v zájmu dítěte něco odepřít. Jedná se o 98 % rodičů obou typů rodin.

Pokud jde o otázku, zda má dítě větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou a zda je dítě na prvním místě v žebříčku hodnot před partnerem či partnerkou, odpovědi respondentů z rodin s jedním dítětem a rodin s více dětmi byly následující. Pro 67 % rodičů, kteří mají jedno dítě, má dítě větší hodnotu, než partnerský vztah. U rodičů s více dětmi je tomu tak u 60 %. Rodiče jednoho dítěte, spíše nebo určitě, souhlasí s tím, že dítě se dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku v 67 % případů. U rodičů více dětí je to 64 %.

Z otázek zaměřených na hodnotu volného času, jeho náplně a preference jeho trávení s rodinou před koníčky, přáteli, budováním kariéry apod. vyplynulo, že 83 % rodin s jedním dítětem se ve volném čase věnuje rodině. U rodin s více dětmi stejnou variantu zvolilo 84 % rodičů. Čas strávený s rodinou je důležitý pro 99 % rodin bez ohledu na počet dětí. Vzhledem k tomu, že odpovědi obou typů rodin byly shodné, jsou znázorněny v jednom grafu. 89 % rodin s jedním dítětem a 88 % rodin s více dětmi upřednostňuje trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd.

Profesní kariéra je velmi důležitá pro 46 % rodin s jedním dítětem. Jedná se o součet odpovědí rodičů jednoho dítěte vyjádřený variantou určitě nebo spíše souhlasím. U rodin s více dětmi, určitě nebo spíše, souhlasí 45 % rodičů, že profesní kariéra je pro ně velmi důležitá. Naopak určitě nesouhlasí 17 % rodin, které mají jedno dítě a 13 % rodin s více dětmi. 37 % rodin s jedním dítětem spíše nesouhlasí, že je pro ně profesní kariéra velmi důležitá. Stejnou odpověď uvedlo 42 % rodin s více dětmi.

Pořadí hodnot podle jejich důležitosti je shodné, jak u rodin s jedním dítětem, tak u rodin s více dětmi. Rodiny považují za nejdůležitější hodnotu dítě. Za ním následuje partner nebo partnerka. Třetí v pořadí je zdraví, poté čas strávený s rodinou. Za pátou nejdůležitější hodnotu považují rodiny vzájemnou důvěru mezi členy rodiny, následují dobré vztahy se širší rodinou. Na místě sedmém jsou přátelé. Peníze hodnotí rodiny jako osmé nejdůležitější. Hodnota vzdělání je v pořadí devátá a za nejméně důležitou považují rodiny profesní kariéru.

Na základě těchto výsledků je jasné, že hypotéza **nebyla potvrzena**. Hodnoty rodin s jedním dítětem nejsou rozdílné od hodnot rodin s více dětmi.

H3: Dítě má pro rodiče větší hodnotu, než partnerský vztah.

Hypotéza byla ověřena prostřednictvím odpovědí rodičů na otázku číslo 9, která se přímo táže, zda má dítě pro respondenta větší hodnotu, než vztah s partnerem či partnerkou a otázku číslo 10, která zjišťuje, zda se pro muže či ženu dostalo dítě na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku. Odpovědi rodičů jednoho dítěte a rodičů více dětí byly znázorněny graficky zvlášť pro oba typy rodin z důvodu ověření a vyhodnocení hypotézy 2.

Rodiče, kteří mají jedno dítě, uvedli, že spíše souhlasí s výrokem, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou. Jednalo se o 37 %. Dalších 30 % odpovědělo, že s tvrzením určitě souhlasí. Souhrnně tedy souhlasilo, ať již spíše nebo určitě, 67 % respondentů z rodin, ve kterých je přítomno jedno dítě. Spíše nesouhlasilo 20 % dotázaných respondentů z rodin s jedním dítětem a 13 % určitě nesouhlasilo, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou.

V rodinách s více dětmi spíše souhlasilo 44 % rodičů s tím, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem či partnerkou. Určitě souhlasilo 16 % těchto rodičů. S uvedeným výrokem tedy souhlasilo, spíše nebo určitě, 60 % rodičů, kteří mají více dětí. Určitě nesouhlasilo 20 % respondentů z rodin s více dětmi a zbývajících 20 % rodičů odpovědělo, že spíše nesouhlasí, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou.

Na otázku, zda se dítě dostalo na první místo v žebříčku hodnot před partnera nebo partnerku, označilo odpověď určitě souhlasím 35 % respondentů, kteří mají jedno dítě. Spíše souhlasilo 32 % rodičů. Souhrnně vyjádřilo souhlas, ať spíše nebo určitě, 67 % rodičů, kteří mají jedno dítě. 11 % rodičů určitě nesouhlasilo, že se dítě dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku a spíše nesouhlasilo 22 % rodičů.

Rodiče více dětí spíše souhlasili, že dítě se dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku. Jednalo se o 36 % rodičů. Určitě souhlasilo 28 % respondentů z rodin s více dětmi. Celkem tedy, spíše nebo určitě, souhlasilo 64 % rodičů, kteří mají více dětí. S výrokem určitě nesouhlasilo 20 % rodičů a 16 % rodičů více dětí spíše nesouhlasilo s tím, že se dítě dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku.

Shrňme-li výše uvedená data, zjistíme, že rodiče, kteří mají jedno dítě, spíše nebo určitě, souhlasili s tím, že dítě má pro ně větší hodnotu, než vztah s partnerem nebo partnerkou, v 67 % případů a u rodičů s více dětmi to bylo 60 %. Respondenti mající jedno dítě, spíše nebo určitě, souhlasili s tím, že dítě se dostalo na první místo v žebříčku jejich hodnot před partnera nebo partnerku v 67 % případů a u rodičů s více dětmi se jednalo o 64 %. Na základě těchto výsledků lze říci, že hypotéza **byla potvrzena**.

H4: Rodiny s jedním dítětem upřednostňují trávení společného volného času ve větší míře, než rodiny s více dětmi.

Na potvrzení nebo vyvrácení uvedené hypotézy byla zaměřena otázka číslo 15 v dotazníku, která zjišťovala, zda respondenti z rodin s jedním dítětem a více dětmi upřednostňují

trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry apod. Odpovědi rodičů z obou typů rodin byly vyhodnoceny zvlášť pro rodiny s jedním dítětem a pro rodiny s více dětmi.

Rodiny s jedním dítětem uvedly, že spíše souhlasí, že upřednostňují trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry apod. Jednalo se o 56 %. U rodin s více dětmi tak odpovědělo 52 %. Určitě souhlasilo 33 % rodin, ve kterých je přítomno jedno dítě a 36 % rodin s více dětmi.

Jestliže uvedené hodnoty sečteme, zjistíme, že rodiny s jedním dítětem, určitě nebo spíše, souhlasily s tím, že upřednostňují trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd., v 89 % případů. U rodin s více dětmi, určitě nebo spíše, souhlasilo 88 %. Na základě těchto výsledků nelze říci, že rodiny s jedním dítětem upřednostňují trávení společného volného času ve větší míře, než rodiny s více dětmi. Hypotéza **nebyla potvrzena**.

Výsledky výzkumu jsou pro současnou rodinu poměrně pozitivní. I přesto, že se snižuje počet dětí v rodinách a některá manželství jsou dobrovolně bezdětná, stejně jako partnerské vztahy, dítě představuje pro současnou rodinu nejdůležitější hodnotu. Bez ohledu na to, zda se jedná o rodinu s jedním dítětem nebo více dětmi. Rodiče dítěti připisují větší hodnotu, než vztahu s partnerem nebo partnerkou, kterým náleží druhé místo v žebříčku hodnot současné rodiny. Následuje zdraví, čas strávený s rodinou, vzájemná důvěra mezi členy rodiny, dobré vztahy se širší rodinou, přátelé, peníze a vzdělání.

Jedním ze znaků současné rodiny je dvoukariérový model, který je logickým vyústěním skutečnosti, že ženy si zvyšují vzdělání a chtějí se tak co nejlépe uplatnit na trhu práce. Překvapivým zjištěním je tedy skutečnost, že profesní kariéra byla rodiči, bez ohledu na počet dětí v rodině, hodnocena jako nejméně důležitá v pořadí uvedených hodnot.

Dále bylo zjištěno, že nelze říci, že hodnoty rodin s jedním dítětem jsou odlišné od hodnot rodin s více dětmi. Při srovnání odpovědí rodin, které mají jedno dítě a rodin s více dětmi, nebyly zjištěny žádné významné rozdíly. V některých případech byly výsledky dokonce totožné.

ZÁVĚR

Životní styl rodiny vypovídá o hodnotách, které jsou jejími členy preferovány a považovány za významné. Současná rodina musí být schopna se vypořádat s náročnými životními situacemi a obtížemi, které s sebou nese změna společenských podmínek.

V odborných kruzích se někdy hovoří o krizi současné rodiny. Snižuje se počet dětí v rodině, mladí lidé zvažují, zda mít či nemít děti. Výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké hodnoty jsou důležité pro současnou rodinu, a zda jsou odlišné hodnoty rodin s jedním dítětem a hodnoty rodin s více dětmi, přinesl pozitivní zjištění. Dítě je považováno za nejvyšší hodnotu, pro rodiče tedy neztratilo svůj význam. Dítě staví i před partnerský vztah, který je v pořadí hodnot až na druhém místě, jak jsem předpokládala. Následuje partner nebo partnerka, zdraví, čas strávený s rodinou, vzájemná důvěra mezi členy rodiny, dobré vztahy se širší rodinou, přáteli a peníze. Vzdělání a profesní kariéře náleží poslední příčky v žebříčku hodnot, které jsou důležité pro současnou rodinu.

Výsledky výzkumu nepotvrdily, že dosažené vzdělání rodičů může ovlivnit počet dětí v rodině, jak jsem se domnívala. Ve vzdělání mužů v rodinách s jedním dítětem a v rodinách s více dětmi nejsou žádné významné rozdíly. U žen se projevila diferenciací ve vysokoškolském vzdělání. Převažuje sice středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou, ale partnerky v rodinách s jedním dítětem dosáhly většího podílu vysokoškolsky vzdělaných žen, než partnerky v rodinách, které mají více dětí.

Předpokládala jsem, že hodnoty rodin s jedním dítětem budou rozdílné od hodnot rodin, které mají více dětí. Výsledky výzkumu však tuto hypotézu nepotvrdily. Pro rodiny s jedním dítětem i pro rodiny s více dětmi má větší hodnotu dítě, než partnerský vztah. Pouze při řešení otázky, zda je pro současnou rodinu jedno dítě dostačující, se projevila výrazně větší míra nesouhlasu u rodin s více dětmi, než u rodin s jedním dítětem. Trávení volného času s rodinou je důležité pro většinu rodin bez ohledu na to, zda se jedná o rodiny s jedním dítětem nebo rodiny, ve kterých mají více dětí. S tím koresponduje zjištění, že rodiny s jedním dítětem i rodiny s více dětmi upřednostňují trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli nebo profesní kariérou.

Diplomová práce může být užitečným zdrojem teoretických poznatků pro studenty sociální pedagogiky, sociální pedagogy a další pracovníky, kteří působí v neziskových organizacích, kde se věnují práci s rodinou. Charakterizuje životní styl, rodinu, především rodinu současnou a její životní styl s akcentem na hodnoty, které jsou pro ni důležité. Teoretický rámec je doplněn o výsledky výzkumu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

BAKOŠOVÁ, Z., LUBELCOVÁ, G., POTOČÁROVÁ, M. Sociálna pedagogika pre stredné pedagogické školy, pedagogické a sociálne akadémie a pedagogické a kultúrne akadémie. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, 168 s. ISBN 80-10-00485-5.

BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: public promotion, s.r.o., 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

ČÁBALOVÁ, D. Pedagogika. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. Sociologie životního stylu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.

FOUSKOVÁ, D., KUČERA, Z. Dialogy o rodině. 1. vyd. Praha: Národní centrum podpory zdraví, 1994.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. Rodinná terapie. Systemické a naratívni přístupy. 2. vyd. Praha: Grada, 2009, 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.

HAVLÍK, R., HALÁSZOVÁ, V., PROKOP, J. Kapitoly ze sociologie výchovy. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1996, 110 s. ISBN 80-86039-10-2.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. Sociologie výchovy a školy. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 176 s. ISBN 978-80-7367-327-7.

HELUS, Z. Sociální psychologie pro pedagogy. 1.vyd. Praha: Grada, 2007, 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

JESENSKÝ, J. Andragogika a gerontagogika handicapovaných. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 354 s. ISBN 80-7184-823-9.

KLAPILOVÁ, S. Kapitoly ze sociální pedagogiky. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, 63 s. ISBN 80-7067-669-8.

KOVAŘÍK, J., ŠMOLKA, P. Současná rodina. Problémy – konstanty – proměny – naděje. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996, 71 s.

KRAUS, B. et al. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KUČEROVÁ, S. Člověk-hodnoty-výchova. 1. vyd. Prešov: ManaCon Prešov, 1996, 231 s. ISBN 80-85668-34-3.

LACA, S. Sociální pedagogika. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s. ISBN 978-80-87182-19-2.

MAREŠ, P., et al. Society, reproduction and contemporary challenges. 1st ed. Brno: Barrister & Principal, 2004, 198 s. ISBN 80-86598-67-5.

MATĚJČEK, Z. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, O. et al. Metody a řízení sociální práce. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 384 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MOHAPL, P. Úvod do psychologie nemoci a zdraví. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1992, 89 s. ISBN 80-7067-127-0.

MOŽNÝ, I. Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 208 s. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, I., PAKOSTA, P., PŘIDALOVÁ, M. Declining Fertility in Europe and What Parenthood Means to the Czechs. 1st ed. Brno: Masaryk University, 2008, 132 s. ISBN 978-80-210-4554-5.

NAKONEČNÝ, M. Motivace lidského chování. 1. vyd. Praha: Academia, 1996, 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, M. Sociální psychologie. 2. vyd. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

PÁVKOVÁ, J. et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PETRUSEK, M. Základy sociologie. Praha: Akademie veřejné správy o.p.s., 2009, 189 s. ISBN 978-80-87207-02-4.

PLAŇAVA, I. Manželství a rodiny. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.

PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

REICHEL, J. Kapitoly systematické sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004, 260 s. ISBN 80-86432-80-7.

ŘEZÁČ, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

SAK, P. Proměny české mládeže. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SHERIF-TRASK, B. Globalization and Families. Accelerated Systemic Social Change. New York: Springer, 2010, 220 s. ISBN 978-0-387-88284-0.

SINGLY, Francois de. Sociologie současné rodiny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 128 s. ISBN 80-7178-249-1.

SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

VAĐUROVÁ, H., MÜHLPACHR, P. Kvalita života. Teoretická a metodologická východiska. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, 143 s. ISBN 80-210-3754-7.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. Sociální psychologie. 2. vyd. Praha: Grada, 2008, 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

WILSON, J. Q. Diskuse o významu rodiny. Praha: Občanský institut, 1994, 15 s.

Sborníky

DOLINSKÝ, G. Základní pojmy valeologické psychologie. In Problematika výchovy dětí a mládeže ke zdravému způsobu života v evropských zemích. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference evropských zemí. Výchova dětí a mládeže ke zdravému

způsobu života na konci 20. století (Brno 31. října – 1. listopadu 1996). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 73 - 77. ISBN 80-210-1654-X.

DOROTÍKOVÁ, S., KOŤA, J., LIPERTO VÁ, P. Filosofie – výchova – hodnoty. Sborník k významnému životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslavy Peškové, CSc. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 1999, 116 s. ISSN 0862-4461.

DZIVÝ BALÚCHOVÁ, L., KOCO VÁ, N. Sociálna pedagogika ako pomoc súčasným rodinám. In Sociálna pedagogika ve střední Evropě 2010. Inovace a nové trendy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, ČR, 2010, s. 216 – 221. ISBN 978-80-87182-15-4.

KRAUS, B. Sociálna pedagogika v kontextu společenských proměn. In Sociálna pedagogika ve střední Evropě 2010. Inovace a nové trendy. Brno: Institut mezioborových studií Brno, ČR, 2010, s. 11 - 17. ISBN 978-80-87182-15-4.

KRAUS, B. Mladá generace a její životní způsob na konci 20. století. In Problematika výchovy dětí a mládeže ke zdravému způsobu života v evropských zemích. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference evropských zemí. Výchova dětí a mládeže ke zdravému způsobu života na konci 20. století (Brno 31. října – 1. listopadu 1996). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 134 - 136. ISBN 80-210-1654-X.

KŘIVOHLAVÝ, J. Výchova ke zdravému způsobu života. In Problematika výchovy dětí a mládeže ke zdravému způsobu života v evropských zemích. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference evropských zemí. Výchova dětí a mládeže ke zdravému způsobu života na konci 20. století (Brno 31. října – 1. listopadu 1996). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 100 - 103. ISBN 80-210-1654-X.

ONDREJKOVIČ, P., MAJERČÍKOVÁ, J. Rodina ako predmet pozornosti sociálnej pedagogiky. In Sociálny pedagóg. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2006, s. 91 – 106. ISBN 80-223-2205-9.

PLAŇAVA, I., PILÁT, M. Děti, mládež a rodiny v období transformace. Sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 19. - 21. září 2002 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity Brno. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002, 290 s. ISBN 80-86598-36-5.

SMÉKAL, V. Kulturně etické a psychologické souvislosti výchovy ke zdravému způsobu života. In Problematika výchovy dětí a mládeže ke zdravému způsobu života v evropských zemích. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference evropských zemí. Výchova dětí a mládeže ke zdravému způsobu života na konci 20. století (Brno 31. října – 1. listopadu 1996). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 33 - 37. ISBN 80-210-1654-X.

ŠMAHEL, I. Psychologie zdraví a zdravého způsobu života. In Problematika výchovy dětí a mládeže ke zdravému způsobu života v evropských zemích. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference evropských zemí. Výchova dětí a mládeže ke zdravému způsobu života na konci 20. století (Brno 31. října – 1. listopadu 1996). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 105 - 108. ISBN 80-210-1654-X.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Pohlaví respondentů – rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.....	55
Graf 2. Typ partnerského vztahu – rodiny s jedním dítětem.	56
Graf 3. Typ partnerského vztahu – rodiny s více dětmi.....	56
Graf 4. Počet dětí v rodině - rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.	57
Graf 5. Věk dětí v rodině – rodiny s jedním dítětem.	57
Graf 6. Věk dětí v rodině - rodiny s více dětmi.	58
Graf 7. Nejvyšší dosažené vzdělání – partner – rodiny s jedním dítětem.	59
Graf 8. Nejvyšší dosažené vzdělání – partnerka – rodiny s jedním dítětem.....	59
Graf 9. Nejvyšší dosažené vzdělání – partner – rodiny s více dětmi.....	60
Graf 10. Nejvyšší dosažené vzdělání – partnerka – rodiny s více dětmi.	60
Graf 11. Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující – rodiny s jedním dítětem.	61
Graf 12. Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující – rodiny s více dětmi.....	62
Graf 13. Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí – rodiny s jedním dítětem.	62
Graf 14. Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí – rodiny s více dětmi.	63
Graf 15. Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít – rodiny s jedním dítětem.	64
Graf 16. Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít – rodiny s více dětmi.	64
Graf 17. Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou – rodiny s jedním dítětem.	65
Graf 18. Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou – rodiny s více dětmi.....	66
Graf 19. Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku – rodiny s jedním dítětem.	66
Graf 20. Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku – rodiny s více dětmi.	67
Graf 21. Se širší rodinou mám dobré vztahy – rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.....	68
Graf 22. Považuji za samozřejmé, že nám rodiče pomohou s dětmi – rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.	69
Graf 23. Ve volném čase se věnuji převážně – rodiny s jedním dítětem.....	69

Graf 24. Ve volném čase se věnuji převážně – rodiny s více dětmi.	70
Graf 25. Čas strávený s rodinou je pro mě důležitý – rodiny s jedním dítětem a rodiny s více dětmi.	71
Graf 26. Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd. – rodiny s jedním dítětem.	71
Graf 27. Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd. – rodiny s více dětmi.	72
Graf 28. Profesionální kariéra je pro mě velmi důležitá – rodiny s jedním dítětem.	73
Graf 29. Profesionální kariéra je pro mě velmi důležitá – rodiny s více dětmi.	73

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s jedním dítětem.....	74
Tab. 2. Pořadí hodnot podle jejich důležitosti pro rodiny s více dětmi.	75

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK.

Dobrý den,

jmenuji se Alena Chocholáčová a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studijního oboru sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a Institutu mezioborových studií Brno. Prosím Vás o vyplnění dotazníku, který je anonymní. Vaše odpovědi budou využity pouze pro účely méj diplomové práce na téma „Životní styl současné rodiny.“

U otázek s možností výběru označte (zakroužkujte) prosím vždy pouze jednu možnost (kromě otázky č. 17).

Dotazník

1. Uveďte Vaše pohlaví

- a) muž
- b) žena

2. Uveďte, v jakém typu partnerského vztahu žijete

- a) sezdané soužití
- b) nesezdané soužití
- c) jiné (uveďte jaké).....

3. Uveďte počet dětí v rodině

- a) jedno
- b) dvě
- c) tři
- d) více

4. Uveďte věk dítěte/děti v rodině

.....

5. Uveďte nejvyšší dosažené vzdělání Vás a Vašeho partnera/Vaší partnerky:

Vaše vzdělání

- a) základní
- b) střední vzdělání s výučním listem
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

Vzdělání Vašeho/Vaší partnera/ky

- a) základní
- b) střední vzdělání s výučním listem
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

6. Pro současnou rodinu je jedno dítě dostačující

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

7. Větší počet dětí v rodině znamená omezení zájmů a pohodlí

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

8. Nečiní mi potíže si v zájmu dítěte něco odepřít

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

9. Dítě má pro mě větší hodnotu, než vztah s partnerem/partnerkou

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

10. Dítě se dostalo na 1. místo v žebříčku mých hodnot před partnera/partnerku

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

11. Se širší rodinou (rodiče a sourozenci partnera/partnerky, prarodiče) mám dobré vztahy (rozumíme si)

- a) ano
- b) ne
- c) nechci se k tomu vyjadřovat
- d) nestýkáme se

12. Považuji za samozřejmé, že nám rodiče (moji nebo mého partnera/partnerky) pomohou s dětmi

- a) ano
- b) ne
- c) nevím, nepřemýšlel/a jsem o tom

13. Ve volném čase se věnuji převážně

- a) rodině (partnerovi/partnerce, dítěti/dětem)
- b) svým zájmům
- c) vzdělávání se
- d) jiné

14. Čas strávený s rodinou (partner/partnerka, dítě/děti) je pro mě důležitý

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

15. Upřednostňuji trávení volného času s rodinou před svými koníčky, přáteli, budováním kariéry atd.

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

16. Profesionální kariéra je pro mě velmi důležitá

- a) určitě souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) určitě nesouhlasím
- d) spíše nesouhlasím

17. Přiřaďte čísla od 1 do 10 následujícím hodnotám podle důležitosti, kterou pro Vás mají. Přičemž číslo 1 značí nejvyšší význam a číslo 10 nejnižší.

partner/ka	dobré vztahy se širší rodinou
dítě/děti	(rodiče a sourozenci
zdraví	partnera/partnerky, prarodiče)
čas strávený s rodinou (partner/ka,	peníze
dítě/děti)	vzdělání
vzájemná důvěra mezi členy	profesní kariéra
rodiny	přátel

Děkuji za čas, který jste věnoval/a vyplnění dotazníku.